

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

***SKANDINAVSKI MODEL GOSPODARSKEGA
NAPREDKA S POUDARKOM NA FINSKI***

Ljubljana, maj 2004

PRIMOŽ TROBEC

IZJAVA

Študent Primož Trobec izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Zarjana Fabjančiča, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. FINSKO GOSPODARSTVO V ČASU PRED RAZPADOM SOVJETSKE ZVEZE.....	2
2. VKLJUČEVANJE SKANDINAVSKIH DRŽAV V EVROPSKE INTEGRACIJE.....	5
2.1. FINSKA	5
2.2. ŠVEDSKA	9
2.3. NORVEŠKA	9
2.4. DANSKA	10
3. EKONOMSKE ZNAČILNOSTI SKANDINAVSKIH DRŽAV IN NJIHOV GOSPODARSKI RAZVOJ KOT REZULTAT USPEŠNOSTI EKONOMSKE POLITIKE IN NACIONALNE KULTURE.....	11
3.1. FINSKA.....	11
3.1.1. Zunanjetrgovinska politika	11
3.1.2. Industrijska politika.....	13
3.1.3. Izobraževalna politika.....	15
3.1.4. Okoljevarstvena politika.....	17
3.1.5. R&R politika.....	18
3.1.6. Investicije.....	20
3.1.7. Zaposlovanje.....	22
3.1.8. Inovacije.....	24
3.1.9. Infrastruktura.....	25
3.1.10. Konkurenčnost.....	26
3.1.11. Lokalne sinergije in recipročnost.....	28
3.2. ŠVEDSKA.....	29
3.3. NORVEŠKA.....	33
3.4. DANSKA.....	35
4. NOKIA-FINSKI DRUŽBENI PROJEKT IN GENERATOR FINSKEGA USPEHA..	38
4.1. MOČ TELEKOMUNIKACIJ.....	38
4.2. NEPOSREDNE TUJE INVESTICIJE.....	39
4.3. OHRANJANJE NADZORA NAD STRATEGIJO	40
4.4. VIZIJA ZA PRIHODNOST.....	41
5. MEDNARODNI POMEN SKANDINAVSKIH DRŽAV IN NJIHOVO MEDSEBOJNO SODELOVANJE.....	42
5.1. NORDIJSKA KOOPERACIJA.....	42
5.2. SKANDINAVSKE DRŽAVE IN AMERIŠKI INVESTITORJI.....	44
5.3. VLOGA FINSKE V ODNOSU Z DRŽAVAMI V RAZVOJU.....	45
SKLEP.....	47
LITERATURA.....	49
VIRI.....	51

UVOD

Hoteli ali ne so bili skandinavski narodi vedno nekako povezani, oziroma so bivali v medsebojni odvisnosti. V času primitivnih oblik gospodarjenja je bil namen njihovega povezovanja predvsem skupna zaščita ozemeljskih interesov in obramba pred zunanjimi sovražnimi grožnjami, z razvojem naprednejših oblik ekonomij pa se je povečal pomen medsebojnega trgovanja, izrabljanja primerjalnih prednosti, vzajemnega učenja ter tesnejših gospodarskih odnosov nasploh. Danes je zavedanje skandinavskih držav o pomembnosti sodelovanja na mnogih ekonomskih področjih večje kot kdajkoli prej. Tako skandinavske države tvorijo nekakšen sosedski blok, opredeljen s svojimi tipičnimi značilnostmi, ki je kot tak močno mednarodno prepoznaven. Kljub vse večji globalizaciji ter političnim in ekonomskim integracijskim procesom v novejšem času pa je v teh državah opazna tradicionalna težnja po ohranjanju svoje nevtralnosti oziroma suverenosti na vsaj nekaterih področjih.

Čeprav so vse skandinavske države gospodarsko uspešne in mednarodno konkurenčne, pa med njimi s svojim prebojem v sam vrh najkonkurenčnejših držav sveta izstopa Finska. Finska, ki je svojo samostojnost razglasila šele leta 1917 in je bila v nordijskem paketu dolga desetletja manj opazna država, je s svojo družbeno organiziranostjo in z gospodarsko usmeritvijo gonilna sila gospodarskega napredka v regiji. Finska ni le uspešno oživila svojega gospodarstva in prispevala h krepitvi konkurenčnosti celotnega skandinavskega območja, temveč je taka, kot jo poznamo danes, lahko za zgled tudi drugim evropskim državam oziroma vsem državam, ki lovijo razvojni priključek z gospodarsko uspešnejšimi državami. Zato je potrebno preiti na tretjo, najvišjo razvojno stopnjo in prav Finski je ta prehod v devetdesetih letih izmed evropskih držav najbolj uspel.

V diplomskem delu so me zanimali dejavniki uspešnosti tako hitrega finskega gospodarskega napredka in odgovor na vprašanje, po katerih ekonomskih odločitvah se je pri tem razlikovala od ostalih skandinavskih držav, kot tudi katere so njihove skupne točke. Naloga zajema preučevanje ključnih dejavnikov gospodarskega razvoja celotnega skandinavskega območja, pri čemer je temeljni poudarek na Finski.

Prvo poglavje prikazuje finsko gospodarstvo in odnose s Sovjetsko zvezo pred njenim razpadom. V drugem poglavju sem predstavil proces vključevanja skandinavskih držav v evropske integracije, prednosti, ki jih te prinašajo, in zadržke posameznih držav do njih. V tretjem poglavju, ki predstavlja jedro diplomske naloge, sem podrobneje preučeval ekonomske značilnosti Finske po posameznih področjih delovanja (zunanjetrgovinska politika, industrijska politika, izobraževalna politika, okoljevarstvena politika, R&R politika, investicije, zaposlovanje, inovacije, infrastruktura, konkurenčnost, lokalne sinergije in recipročnost), čemur sledi še splošnejši pregled nekaterih ključnih ekonomskih politik ostalih skandinavskih držav: Švedske, Norveške in Danske. Četrto poglavje je namenjeno zelo pomembnemu tvorcu finskega gospodarskega razcveta – podjetju Nokia, ki sem ga preučeval

z vidika izbire področja delovanja (poslovanja), načina zbiranja potrebnega kapitala ter z vidika strateške usmeritve in prihodnje vizije. Predstavil sem pozitivne učinke podjetja Nokia na celotno finsko gospodarstvo. V petem poglavju pa sem predstavil gospodarski pomen skandinavskih držav v mednarodnem merilu ter njihovo medsebojno sodelovanje. Znotraj tega poglavja sem prikazal njihov medsebojni odnos v okviru nordijske kooperacije, odnos med skandinavskimi državami in ameriškimi investitorji ter finsko politiko do držav v razvoju.

1. FINSKO GOSPODARSTVO V ČASU PRED RAZPADOM SOVJETSKE ZVEZE

Finska industrija se je – prvotno kot odziv na povpraševanje naprednejših gospodarstev zahodne Evrope po lesu – začela razvijati v drugi polovici 19. stoletja. Leta 1910 je bilo na Finskem še vedno preko 70% delovne sile zaposlene v kmetijstvu. V tem času nastajajoča kovinska in ladjedelniška industrija sta se z izbruhom prve svetovne vojne hitro širili ter v zgodnjih letih vojne oskrbovali Rusijo, vendar je bilo trgovanje na vzhod z oktobrsko revolucijo leta 1917 prekinjeno. V letih po vojni je bila Finska odvisna od humanitarne pomoči Združenih držav, toda industrijska proizvodnja je kmalu dosegla predvojni nivo. Medtem ko je menjava s Sovjetsko zvezo zaradi političnih razlogov nazadovala, so se za finsko gozdarsko industrijo kmalu ponovno odprli zahodnoevropski trgi in s tem možnost menjave. Kljub politični nestabilnosti je Finska postavila temelje za rast in večjo gospodarsko neodvisnost. Najpomembnejši korak pri tem je bila reforma kmetijstva, preko katere se je prerazporedila posest obdelovalnih in gozdnih površin in okrepil položaj manjših lastnikov, ki so neposredno vlagali v izboljševanje kmetijske in gozdarske produktivnosti. Vlada je preko investicijskih programov za rudarstvo, metalurgijo, lesno industrijo in ladjedelništvo izboljšala tudi sposobnost predelovanja svojih surovin in tako postavila osnovo za nadaljnjo industrializacijo (Finland's Economic Development, 1988).

Depresija v tridesetih letih je Finsko prizadela manj kot bolj razvite evropske države in v tem času je Velika Britanija od Nemčije prevzela vlogo glavnega finskega trgovinskega partnerja. Finska in Velika Britanija sta sklenili bilateralni sporazum, ki je finski gozdarski industriji omogočal prost dostop do britanskega trga, kar je vodilo k širitvi največje finske industrije v letih depresije, kljub padajočim cenam, ki so zmanjševale izvozne prihodke. Do konca tridesetih let sta si tako zaposlenost in produkcija opomogli od krize, toda sledilo je novo nazadovanje gospodarstva. Zaradi vojnih porazov je morala Finska Sovjetski zvezi prepustiti okoli 12% svojega ozemlja, ki je vključevalo dragocene kmetijske površine in industrijske zmožnosti, ter sprejeti obremenilno izplačevanje vojnih odškodnin, s čimer so bili dosežki v obdobju med vojnama izničeni. Povojno oživljanje gospodarstva je bilo težko, saj je Finska zaradi odškodnin izgubila dobršen del izvoznega potenciala, hkrati pa je morala poskrbeti za prebivalce z izgubljenih ozemelj, kar je pomenilo dodatno stroškovno obremenitev.

V želji po ohranitvi politične nevtralnosti se Finska ni vključila v evropski program povojnega gospodarskega oživljanja (Marshallov plan), ampak je glavne finančne vire za rast industrije pridobivala z najemanjem posojil pri ameriški izvozno-uvozni banki. Vojne reparacije Sovjetski zvezi pa so imele – kot se je izkazalo kasneje – na finsko gospodarstvo (predvsem kovinsko industrijo) tudi pozitiven učinek. Izplačevane so bile v obliki industrijskih proizvodov, med katerimi so približno 75% delež zavzemali proizvodi kovinske industrije. S tem je bila Finska prisiljena vlagati v kovinsko industrijo, s čimer je zgradila osnovo za kasnejšo izvozno uspešnost. Po izpolnitvi odškodninskih zahtev je Finska namreč nadaljevala z izvozom kovinske proizvodnje na sovjetski trg, na katerem med ostalimi (zahodnimi) državami praktično ni imela tekmeca. Nadalje je z obsežnim izposojanjem na zahodnih finančnih trgih pridobivala finančne vire, ki so omogočali investiranje v infrastrukturo, kmetijstvo in industrijo. Industrija potrošnih dobrin in gradbeništvo sta uspevala na rastočem domačem trgu, ki je bil zaščiten z nadzorovanjem uvoza. Finski BDP je tako v letih od 1950 do 1974 rasel po povprečni letni stopnji 5,2%, kar je bilo občutno več od povprečne rasti držav OECD¹ (4,4%), čeprav je res, da je bila ta rast v primerjavi z OECD območjem (delno zaradi odvisnosti od nestanovitnega izvoza) bolj nestabilna.

V tem času se je finsko gospodarstvo zelo hitro sektorsko prestrukturiralo, kar je pomenilo presežek delavcev kmetijskega sektorja, ki niso bili primerno usposobljeni za premestitev v industrijo. Istočasno je inflacija, ki je presegala nivo držav glavnih finskih trgovinskih partnerk, od vlade terjala redne valutne devalvacije. Ob koncu petdesetih let je Finska na mnogih področjih nekoliko sprostila strog nadzor, preko katerega je varovala krhko ekonomsko ravnotežje, in liberalizirala trgovanje industrijskih proizvodov, kar je močno vplivalo na bodoči gospodarski razvoj (Finland's Economic Development, 1988). S povečanjem mednarodne menjave se je povečal pomen konkurenčnosti industrije in s tem interes za obvladovanje inflacijske spirale. Gospodarski uspeh v šestdesetih letih je omogočil tudi širitev družbenih koristi ter omilil napetost med delojemalci in delodajalci, kar je pripomoglo k znižanju inflacije in dvigu produktivnosti. Spremembe kapitalskega nadzora, socialne blaginje in dohodkovne politike so tako prispevale k ohranjanju rasti v šestdesetih letih ter okrepile gospodarske odnose z državami tako vzhodne kot zahodne Evrope.

V sedemdesetih in osemdesetih letih so spremenjene domače in mednarodne razmere postavile nove izzive. Rastoče domače gospodarstvo je v proizvodni proces vključevalo čedalje več surovin, kapitala in delovne sile. Za intenzivno rast je bilo sedaj potrebno izboljšati upravljanje z viri, produktivnost delovne sile in dvigniti raven tehnologije. Na mednarodnih trgih je Finska, ki je uvažala preko 80% svoje primarne energetske oskrbe, doživela udarec z naftnima krizama v letih 1973 in 1979, vendar so jo višje cene nafte zaradi posebnega trgovinskega odnosa s Sovjetsko zvezo, ki je Finski v zameno za industrijske proizvode dobavljala nafto, prizadele manj kot zahodnoevropske države. Kljub temu so recesija na zahodnih trgih, naraščajoča tehnološka konkurenca in ostrejši pogoji na finančnih

¹ Organization for Economic Cooperation and Development

trgih ponovno pokazali na tradicionalno cikličnost finskega gospodarstva z visoko inflacijo in posledično devalvacijo valute. Da bi zagotovila konkurenčnost industrije na svetovnih trgih, je bila vlada prisiljena vpeljati stroge reforme, ki so stopile v veljavo leta 1978. Finska se je usmerila na premeščanje delovne sile iz propadajočih sektorjev v tiste, v katerih je imela konkurenčno prednost ter pri tem ohranila koncept plač in socialnih koristi, ki je temeljil na pogajanjih. Preoblikovanje industrije je izločilo mnoga neučinkovita podjetja in utrdilo položaj uspešnih podjetij. Kljub manjšemu pomenu tradicionalnih industrij je vlada še naprej podpirala gozdarstvo, kmetijstvo, energetiko in predelavo surovin. Finska je kljub prevzemom in racionalizaciji poslovanja v industriji izgubila manj delovnih mest kot večina držav OECD in tako dosegala visoko zaposlenost. Privatne storitve, posebno bančništvo in zavarovalništvo, so se širile hitreje od ostalih sektorjev in dodatno omejevale brezposelnost. Tako je Finska z ustrezno makroekonomsko politiko in s pomočjo ugodnih trgovinskih odnosov z vzhodno in zahodno Evropo v letih od 1980 do 1986 vzdrževala rast BDP po povprečni letni stopnji 3,3% in zopet presejala povprečje držav OECD (Finland's Economic Development, 1988).

Gospodarsko sodelovanje s Sovjetsko zvezo se je okrepilo v letih takoj po drugi svetovni vojni. V naslednjih desetletjih je bila Sovjetska zveza glavni finski trgovinski partner, medtem ko je bila Finska za Sovjetsko zvezo v mednarodni menjavi najpomembnejša država do konca šestdesetih let (Vihavainen, 2001). Z odpravo reparacij leta 1952 sta se državi sporazumeli o uvedbi 5-letnih načrtov menjave, ki so določali uvozne in izvozne kvote blaga in preko vsakoletnih pogajanj državama omogočali podroben pregled nad predvidenimi menjavami. Skozi 60. in 70. leta sta Finska in Sovjetska zveza preko različnih organizacij nadalje razvijali medsebojne gospodarske odnose. Leta 1977 je bil tako postavljen 15-letni dolgoročni ekonomski plan, ki naj bi izravnal nihanja v menjavi med obstoječimi 5-letnimi plani. Čeprav se je v osemdesetih letih pomen finsko-sovjetske menjave zmanjševal, sta državi nazadovanje v menjavi skušali nadomestiti s širjenjem drugih oblik sodelovanja. Leta 1987 je bila Finska v sovjetski menjavi z zahodom še vedno na tretjem mestu.

Kljub izdelani institucionalni ureditvi pa je bila po letu 1986, ko se je sovjetska sposobnost financiranja finskega izvoza zaradi padajočih cen nafte močno zmanjšala, prihodnost menjave med državama zamegljena. Hkrati se je sovjetsko potrošno blago na finskem trgu slabo prodajalo, zaradi česar je Sovjetska zveza težila k prodaji nekaj svojih konkurenčnih industrijskih proizvodov na drugih trgih, s čimer je Finska naletela na težave pri nadomeščanju uvoza nafte. Istočasno se je morala Finska na vzhodnih trgih, kjer je dolga leta prevladovala, soočiti tudi z naraščajočo konkurenco iz drugih zahodnih držav. S strani Sovjetske zveze povzročeni zmanjšani pomen dolgotrajne finsko-sovjetske menjave ob koncu osemdesetih let je najbolj prizadel finko kmetijstvo, tekstilno industrijo in ladjedelništvo – sektorje, ki so bili še posebno odvisni od sovjetskega trga. Na prelomu desetletja se je Finska torej znašla v zelo težkem položaju – politično in ekonomsko nestabilne razmere v Sovjetski zvezi oziroma celotnem vzhodnem bloku ter njen posledični razpad leta 1991 so močno prizadeli finski izvoz, razmere pa sta še dodatno otežili kriza v finančnem sektorju in globalna recesija, ki se je pojavila v tem času.

2. VKLUČEVANJE SKANDINAVSKIH DRŽAV V EVROPSKE INTEGRACIJE

SLIKA 1: Geografsko območje skandinavskih držav

VIR: World Sites Atlas, 2000.

2.1. FINSKA

Ko je Finska leta 1992 zaprosila za članstvo v Evropski uniji (pred tem je že bila vključena v evropske in svetovne gospodarske organizacije – od leta 1961 v EFTA; takoj po drugi svetovni vojni v GATT, predhodnici današnje WTO; leta 1973 je podpisala prostotrgovinski sporazum za industrijske proizvode z državami Evropske gospodarske skupnosti - EEC; eno leto pred vstopom v EU pa je bila tudi članica evropske gospodarske cone - EEA), je bila sredi najhujše recesije 20. stoletja v obdobju miru. Državni dolg in nezaposlenost sta bliskovita porasla, vrednost valute je naglo padla. Ob vključitvi v EU leta 1995 se je

gospodarsko stanje predvsem na račun izvoza in uspešnih tehnoloških industrij izboljšalo, čeprav je bila nezaposlenost še vedno visoka. Čeprav je bila prosta mednarodna menjava z državami EU vzpostavljena že pred vstopom v EU za večino finske menjave, je dostop do notranjega trga EU in carinske unije omogočil porast trgovanja in investicij (Kaitila, 2003). V prvih letih članstva je finsko gospodarstvo raslo hitreje od povprečne rasti držav članic unije. To je rezultat hitrega preobrata po recesiji (tehnološka usmerjenost države), devalvacije valute, neposrednega dostopa do skupnega evropskega trga in članstva v monetarni uniji - EMU².

Slednje je za potrošnike, fiskalno politiko, mednarodno menjavo in podjetja domačega trga pomenilo pomembnejšo spremembo kot članstvo v EU. Finska podjetja, delujoča v evro območju, se niso več soočala s tveganjem spremembe deviznega tečaja. Uporaba evra se je širila tudi zunaj EMU, kar je olajšalo poslovanje. Nadalje je članstvo v EMU zmanjšalo transakcijske stroške menjave valut in zavarovanj proti valutnemu tveganju. Pred vstopom v EMU so bili menjalni tečaj finske marke in obrestne mere denarnega trga relativno nestanovitne. V evro območju pa so kratkoročne obrestne mere določene s skupno monetarno politiko, kar je povečalo kredibilnost in stabilnost finskega denarnega trga. Zaradi odprave tečajnega tveganja so bile dolgoročne obrestne mere v povprečju nižje kot bi bile v primeru nepridružitve EMU. Nižje in stabilnejše obrestne mere znižujejo ceno financiranja in omogočajo zanesljivejše napovedi oziroma sprejemanje ekonomskih odločitev, kar spodbuja investiranje in gospodarsko rast. Te spremembe so še posebej koristne za mala in srednje velika podjetja, medtem ko so se velika podjetja lahko financirala v tujini že pred vstopom v EMU (Kaitila, 2003).

S prehodom v tretjo fazo EMU v začetku leta 2002 sta monetarna in tečajna politika postali pristojnost Evropske centralne banke, kar je imelo velik učinek tudi na fiskalno in dohodkovno politiko. Temeljni učinek skupne monetarne in tečajne politike je bilo občutno znižanje finskih obrestnih mer, ki so se sicer začele zniževati že kmalu po vstopu v EU ob vključitvi v evropski mehanizem menjalnih tečajev (ERM) in prav to je v veliki meri vplivalo na porast investicij v drugi polovici devetdesetih let, ki so prispevale k prosperiteti finskega gospodarstva. Eden od finskih argumentov proti sodelovanju v EMU je bila bojazen pred neugodnimi gibanji menjalnih valutnih tečajev proti Švedski in Veliki Britaniji, ki sta med njenimi najpomembnejšimi izvoznimi trgi. Obe tudi veliko izvažata na finski trg, še posebej švedska podjetja pa s finskimi tekmujejo na trgih držav tretjega sveta (Torvi, 1999). Tako bi lahko bila finska izvozna konkurenčnost v primeru padca vrednosti švedske in britanske valute proti evru oslABLJENA. Glavni učinek vstopa v EMU na področju dohodkovne politike je bil v tem, da je bila inflacijska dinamika sedaj diktirana zunaj Finske in vsaka izguba konkurenčnosti zaradi prekomerne rasti plač ni mogla biti več kompenzirana z devalvacijo.

² European Monetary Union

Od vseh gospodarskih sektorjev je vstop v EU največ sprememb pomenil za tradicionalno dobro ščiteno kmetijstvo. Cene kmetijskih proizvodov so v dveh letih padle za 36% in leta 2002 se je le še 4,4% vseh zaposlenih preživljalo s kmetijstvom. Njihovo število se je v obdobju 1989-2002 skoraj prepolovilo. Na splošno je produktivnost v kmetijstvu rasla enako hitro kot v celotnem gospodarstvu (Kaitila, 2003). Kljub močno zmanjšanemu pomenu kmetijstva pa sta tako Finska kot EU zavezani k ohranitvi kmetijstva, ki je deležno relativno visoke finančne pomoči finske vlade.

Ekonomsko povezovanje zmanjšuje ovire v trgovanju in pospešuje mednarodno menjavo. Ta se je v zadnjih štirih desetletjih povečala za približno 25%, merjena kot odstotek v finskem BDP, pri čemer okoli 60% vse menjave Finska opravi s članicami EU. Stabilnost, ki jo prinaša članstvo v EMU, pa bi bila še večja, če bi si ji pridružili tudi njeni tradicionalni trgovinski partnerji: Švedska, Danska in Velika Britanija. Trgi zunaj EU so za Finsko bolj pomembni kot za druge države EU, njihov pomen pa se bo s širitvijo EU v vzhodno Evropo in na območje Baltika še povečal (Saxen, 2003). Pomen mednarodne menjave z državami zunaj EU pa ne izvira le iz baltskih trgov, ampak tudi iz ZDA in vzhodne Azije.

Globalizacija in članstvo v uniji sta vodila do naglega povečanja pritoka neposrednih tujih investicij v Finsko. Še posebej številne so bile združitve finskih in švedskih podjetij in čeprav sta imeli državi nekoliko različne poglede na članstvo v EMU, so ju te razlike zblížale. Skupno sodelovanje med državama in tudi širše v Skandinaviji se je razcvetelo. V gozdarskem sektorju, v katerem sta bili vedno obe močni, sta se švedska Stora in finški Enso združila v velikana gozdarske industrije. Združitve so bile tudi v drugih sektorjih, kot na primer v sektorju informacijske tehnologije (švedska HiQ in finški Softplan) in bančništvu (Nordea Bank združuje velike banke štirih nordijskih držav, med njimi tudi finško banko Merita). Čeprav je bila tendenca rasti investiranja prisotna po celi uniji, pa so bile pomembnejše prekomejne združitve – na primer v bančništvu ali telekomunikacijah – drugod po Evropi relativno redke. Proti koncu devetdesetih let so se opazno povečale tudi finske neposredne investicije v tujino, od česar jih je približno dve tretjini odteklo v države EU (Kaitila, 2003).

Z vstopom v EU je Finska postopoma zniževala davčne stopnje, še vedno pa so v splošnem nad povprečjem unije. Visoki davki vplivajo na konkurenčnost, kar ustvarja težnjo po njihovem zniževanju. Integracija namreč prinaša svobodo pri lociranju ekonomske aktivnosti in visoki davki v državi pri tem ovirajo podjetja oziroma kapital. Z nadaljnjo širitvijo unije – posebej na strateško pomembne baltske države, kjer so stroški dela in davki nižji kot na Finskem – se bo težnja po zniževanju davkov še okrepila, kar velja za obdavčevanje osebnih dohodkov, korporativne davke in tudi za obdavčevanje nekaterih proizvodov. To predstavlja za javni sektor nove izzive, kajti starajoče se finško prebivalstvo ustvarja pritisk na povečanje javnih izdatkov za zdravstvo in pokojnine. Bistveno je dvigniti stopnjo zaposlenosti in prilagoditi pokojninski sistem. Potreba po prestrukturiranju javnega sektorja je okrepljena s fiskalnim kriterijem EMU, ki omejuje javni proračunski primanjkljaj na največ 3% bruto

družbenega proizvoda. Država, ki tega ne upošteva, je izpostavljena gospodarskim sankcijam in je lahko deležna tudi ostrih denarnih kazni. V finskem primeru je deficit konsolidiran javni deficit, ki vključuje pokojninske sklade. Z upokojevanjem številčnih povojnih generacij pa bodo ti skladi začeli kazati primanjkljaj, zato morajo biti javne finance centralne in lokalnih vlad boljše organizirane, če želijo, da ne presežejo omenjene meje 3%.

Na konkurenčnost neposredno vplivajo tudi proizvodni stroški. Pred vstopom v monetarno unijo so bili popravki zaradi naglih cenovnih in stroškovnih porastov kompenzirani z znižanjem vrednosti valute, kar s priključitvijo ni bilo več mogoče. Povišanja stroškov bi zato morala ostati na nivoju povišanj v državah konkurentkah in proizvodni stroški ne smejo temeljiti na napačnih ocenah produktivnosti. V obdobju članstva v EMU so stroški dela na Finskem zmeroma naraščali in na področju trga dela je Finska dokaj dobro izpolnila kriterije monetarne unije (Kaitila, 2003). Od članstva v EU so dosti pridobili tudi potrošniki. Tuja podjetja, ki so vstopala na finsko tržišče, so v mnogih sektorjih (predvsem bančništvo, živilska in tekstilna industrija) povečevala ponudbo in s tem konkurenco, kar je brzdalo oziroma zniževalo cene in tako dvigovalo kupno moč potrošnikov (Mörttinen, 2000). Učinkovitost operacij bančnega sektorja se je opazno povečala že pred vstopom v unijo in danes finske banke poslujejo mnogo učinkoviteje od bank velikih držav EU. Obrestne mere na potrošniška posojila so med najnižjimi v EU. Vendar pa oddaljena severna lokacija, nadpovprečno visoki davki, dolge transportne razdalje, nizka gostota prebivalstva in majhen trg prispevajo k visokim cenam dobrin, ki so še vedno med najvišjimi v EU.

Mobilnost mednarodnega kapitala znotraj EU se je z odpravo valutnih tveganj še povečala. Finska ima glede na ostale članice nadpovprečno visoko stopnjo davka na dohodek, ki je še posebej visoka pri višjih dohodkih. To lahko povzroči selitev najboljše izobražene in usposobljene delovne sile v davčno ugodnejše okolje (Torvi, 1999). Čeprav maastrichtski kriteriji zapovedujejo določene omejitve³, članstvo v EMU Finski prinaša bolj učinkovito finančno politiko. Aktivna finančna politika s skupno valuto ima na finančnem trgu bistveno manjši učinek kot z nacionalno valuto. Oživljanje gospodarstva na primer preko javnofinančnega primanjkljaja, ne bo povečalo splošnih obrestnih mer, kar pomeni, da učinek oživljanja ne bo nevtraliziran z višjimi obrestnimi merami, ki bi omejevale gospodarsko aktivnost zasebnega sektorja. Primanjkljaj v tekočem računu je bil ponavadi glavni dejavnik omejevanja politik gospodarskega oživljanja, z uvedbo evra pa se je njegov pomen zmanjšal.

³ Ti kriteriji so:

- Javni dolg ne sme presegati 60% BDP države.
- Javnofinančni primanjkljaj ne sme presegati 3% BDP države.
- Stopnja inflacije ne sme presegati povprečja stopenj inflacij treh držav EU z najnižjimi stopnjami inflacije za več kot 1,5 odstotne točke.
- Obrestna mera ne sme presegati povprečja obrestnih mer treh držav EU z najnižjimi stopnjami inflacije za več kot 2 odstotni točki.
- Valuta države kandidatke za vstop v EMU mora biti vsaj dve leti vključena v mehanizem deviznih tečajev ERM in mora upoštevati normalne meje nihanja okoli uradnega tečaja, brez devalvacij dve leti pred vstopom.

2.2. ŠVEDSKA

Tudi Švedska se je Evropski uniji pridružila leta 1995. Švedska pričakovanja od članstva so bila velika, realnost pa se državljanom danes, devet let po pristopu, zdi drugačna. Švedi menijo, da so se morali odreči relativno veliki neodvisnosti na gospodarskem področju, saj so morali povečati uvozne carine iz tretjih držav, ki so bile pred vstopom občutno manjše, prav tako pa so morali spremeniti politiko državnih subvencij. Vpliv Švedske na druge, večje države v uniji, je manjši, kot so pričakovali, vendar imajo dobro urejeno delovanje lobiranja – za uspeh si štejejo predvsem izboljšanje okoljevarstvenih ukrepov v uniji. Javno mnenje o EU na Švedskem ni najbolj ugodno tudi zaradi sovpadanja s slabšimi razmerami v švedskem gospodarstvu in visoki stopnji brezposelnosti po njenem vstopu, k slabemu mnenju pa so prispevali tudi švedski mediji, kjer ni bilo konstruktivne in kompleksne razprave o EU. Švedska tako kot Finska ni neto porabnica sredstev skupnega evropskega proračuna, nekaj več sredstev pa vseeno dobiva iz strukturnih skladov za neobljudena severna področja. Med dobre posledice vključitve v EU Švedi štejejo padec cen prehrambenih izdelkov, povečano mobilnost mednarodnega kapitala (pritok neposrednih tujih investicij), znižanje davčnih stopenj, intenzivnejše razvojno sodelovanje (predvsem z nordijskimi državami – Finsko in Dansko), integrirano okoljevarstveno politiko, povečane izvozne možnosti.

Čeprav Švedska izpolnjuje vse kriterije za vstop v EMU, ima do nje zadržke in tako še ni njena članica. Na referendumu 14. septembra 2003 se je namreč 56% volivcev izreklo proti uvedbi evra v državi (Why they said no, 2003). S tem je švedska banka Riksbank ohranila funkcijo in odgovornost vodenja monetarne politike, katere glavni cilj je ohranjati nizko in stabilno inflacijo. Že od leta 1999 na Švedskem ni bilo zadostne javne podpore za sodelovanje v monetarni uniji. Švedska javnost, vajena svoje neodvisnosti, je bila mnenja, da je sprejetje skupne valute na tej stopnji nepotrebno tveganje, saj država dosega tako proračunski presežek kot presežek v tekočem delu plačilne bilance. K evru nenaklonjenemu javnemu mnenju so dodatno prispevale napovedi analitikov, po katerih naj bi rast BDP na Švedskem krepko presegala povprečje evro območja, razdeljeno pa je bilo tudi politično vodstvo države (Reed, 2003). Na drugi strani nekateri ugledni poslovneži opozarjajo, da lahko izogibanje evru na dolgi rok povzroči večjo previdnost tujih investitorjev in tako ovira švedske perspektive. V prihodnjih letih bo tako Švedska sama spoznala, ali bo plačevala ceno za svojo "hvalevredno" neodvisnost.

2.3. NORVEŠKA

Norveška edina med nordijskimi državami ni članica Evropske unije, vendar je pridružena njenemu trgu kot podpisnica sporazuma o evropskem gospodarskem območju (EEA). EEA državam članicam Evropske prostotrgovinske zveze (EFTA) v zameno za finančne prispevke dovoljuje dostop do notranjega trga EU. Posli zveze EFTA v odnosu do EU so bili v novih pogajanjih preoblikovani v skladu s spremembami, ki so posledica širitve Evropske unije.

Zgodovinska plat norveške nepridružitve k EU se kaže v tem, da je bila država stoletja pod nadvlado drugih skandinavskih narodov – Dancov in Švedov, zaradi česar Norveška ceni svojo samostojnost; hkrati pa imajo Norvežani občutek, da glede na blaginjo, ki jo omogočata nafta in zemeljski plin in na katero se gre zanesti, članstva v uniji niti ne potrebujejo, čeprav nedavne raziskave kažejo, da bi sedaj preko 50% Norvežanov že podprlo članstvo v uniji.

Z vključitvijo novih držav v EU se bo morala spremeniti norveška izvozna politika. Norveška izvažata kmetijske proizvode v večino vzhodnoevropskih držav in pri tem plačuje le minimalne dajatve, zahvaljujoč bilateralnim sporazumom, ki pa bodo kmalu razveljavljeni. Norveško kmetijstvo in ribištvo uživata visoko zaščiteni status – tuji proizvodi so visoko obdavčeni in obstaja kompleksna regulativa, ki majhne domače proizvajalce ščiti pred propadom. Pritiski s strani EU se kažejo v tem, da naj Norveška sprostí zaščito ribiške industrije in državam EU omogoči večje izvozne kvote za kmetijsko proizvodnjo pri izvozu na Norveško. Zdi se, da bo Norveška za ohranjanje svoje pozicije plačevala višjo ceno in njena vlada, ki je glede vprašanja vstopa v unijo razdeljena, se zaveda, da bi bilo odreči se prednostim, ki jih prinaša članstvo v EU, zelo neracionalno (Barlett, 2003).

2.4. DANSKA

Danska je aktivna članica evropskih povezav (sprva Evropske gospodarske skupnosti ter nato Evropske skupnosti in Evropske unije) že od leta 1972. Danska postavlja standard v hitrem vpeljevanju regulacij EU v nacionalno zakonodajo. Aktivno si prizadeva za uspešno širjenje unije in podpira njene ambiciozne cilje glede razvojne pomoči. Kot rezultat referendumov glede maastrichtske pogodbe v letih 1992 in 1993 ima Danska v odnosu do EU nekaj izjem. Danska je polno sodelovala v drugi fazi EMU oziroma v njeni zavezi k stabilni monetarni in fiskalni politiki, vendar se ni vključila v tretjo fazo EMU leta 2002, ki je narekovala uvedbo evra in s tem skupno monetarno politiko. Danska valuta je tesno povezana z evrom preko mehanizma menjalnih tečajev ERM II kot nadaljevanje obstoječe politike trdnega deviznega tečaja (Denmark and the EU, 2002). Še naprej je močno vpletena v odločitve EU, hkrati pa spoštuje štiri "izpustitve"⁴, ki so rezultat javne volje na omenjenih referendumih.

V državi s stabilnim gospodarstvom, z rastočo industrijsko proizvodnjo, nizko stopnjo brezposelnosti in s tradicionalno prisotnim evroskepticizmom je dodatno nasprotovanje povzročilo nestrinjanje s predlagano novo evropsko ustavo. Če so Danci pripravljene odpraviti omenjene izjeme, pa se njihovo navdušenje konča pri slednji, saj jih je veliko mnenja, da jim prinaša nesprejemljivo izgubo suverenosti (Changing views – in opposite directions, 2003). Naslednji danski argument se kaže v bojazni, da bo gospodarska in monetarna unija vodila v strogo politično zvezo in razvrednotila danski tradicionalni model visokega obdavčevanja in obsežnih koristi oziroma dobrobiti državljanov.

⁴ Danska z EU ne sodeluje na naslednjih področjih: uvedba enotne valute, varnost in obramba, sodstvo in notranje zadeve, državljanstvo EU (Changing views – in opposite directions, 2003).

3. EKONOMSKE ZNAČILNOSTI SKANDINAVSKIH DRŽAV IN NJIHOV GOSPODARSKI RAZVOJ KOT REZULTAT USPEŠNOSTI EKONOMSKE POLITIKE IN NACIONALNE KULTURE

TABELA 1: Podatki o gospodarstvih skandinavskih držav

Kategorija	Finska	Švedska	Norveška	Danska
Površina (v km ²)	337.030	449.964	324.220	43.094
Število prebivalcev (v mio)	5,190	8,878	4,546	5,384
Stopnja rasti prebivalstva (v %)	0,14	0,01	0,46	0,28
Povprečna starost prebivalstva (v letih)	40,3	40,1	37,7	39,1
Pričakov. življ. doba ob rojstvu (v letih)	77,9	80,0	79,1	77,1
BDP (v mrd USD)	133,8	230,7	149,1	155,3
BDP per capita (v USD)	25.800	26.000	32.700	28.900
Stopnja rasti BDP (v %)	1,6	1,9	1,4	1,6
Rast industrijske proizvodnje (v %)	5,0	0,9	1,2	1,4
Inflacija (v %)	1,9	2,2	1,3	2,3
Delovna sila (v mio)	2,60	4,40	2,40	2,85
Brezposelnost (v %)	8,5	4,0	3,9	5,1
Vrednost izvoza (v mrd USD)	40,1	80,6	68,2	56,3
Vrednost uvoza (v mrd USD)	31,8	68,6	37,3	47,9

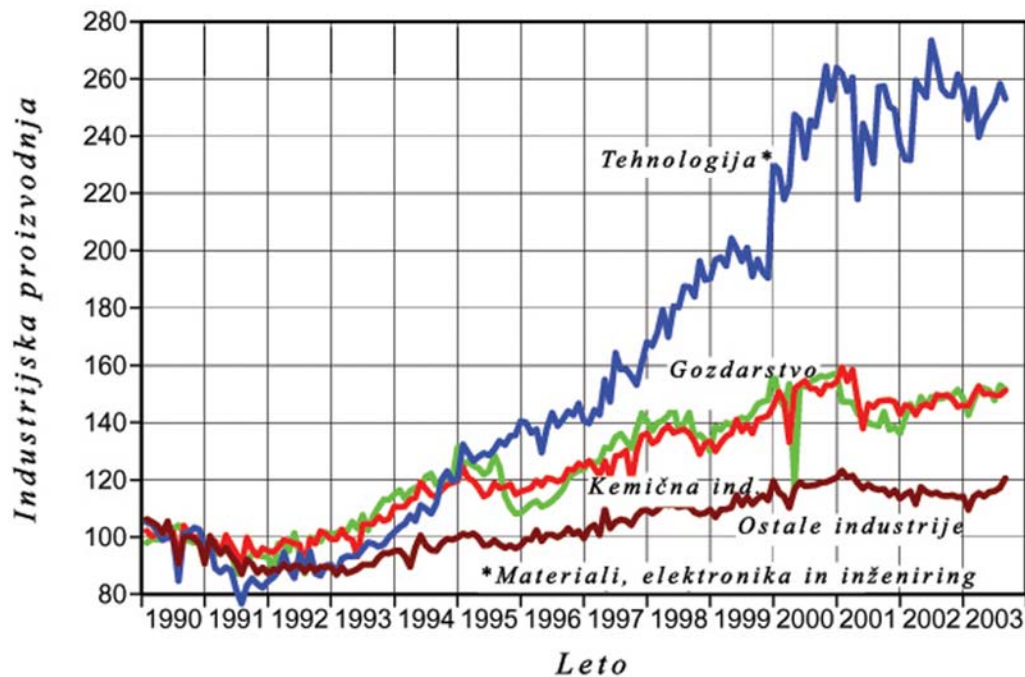
VIR: CIA World Factbook, 2003.

3.1. FINSKA

3.1.1. ZUNANJETRGOVINSKA POLITIKA

Finska je danes visoko industrializirano odprto tržno gospodarstvo, ki je aktivno vključeno v mednarodno trgovanje oziroma mednarodne gospodarske tokove. Zaradi svojih velikih naravnih neurbaniziranih površin, bogatih z gozdovi in rudami, je finska mednarodna menjava tradicionalno temeljila na lesnopredelovalni industriji, kovinski industriji in ladjedelništvu. V obdobju pred drugo svetovno vojno so predvsem lesni proizvodi predstavljali glavnino finskega izvoza in so imeli pglavitno vlogo tudi po njej, a se je kmalu začel povečevati sprva delež kovinske industrije, nato pa še energetike, kemične industrije ter v novejšem času elektronike in telekomunikacij. V zadnjih dvajsetih letih je finska izvozna struktura tako postala bolj raznolika in čeprav so proizvodi lesnopredelovalne industrije še vedno njeni nosilci, se je v zadnjih desetih letih močno povečala industrijska proizvodnja, ki temelji na visoki tehnologiji in na uporabljenem znanju ter je usmerjena na določena specializirana področja oziroma tehnološke niše, pri katerih je Finska med najuspešnejšimi na svetu (proizvodnja strojev za papirno industrijo, specializirano ladjedelništvo, telekomunikacije) (Jaklič, 1999, str. 88).

SLIKA 2: Rast industrije po sektorjih v obdobju 1990-2003 (Vol.index 1990 = 100)

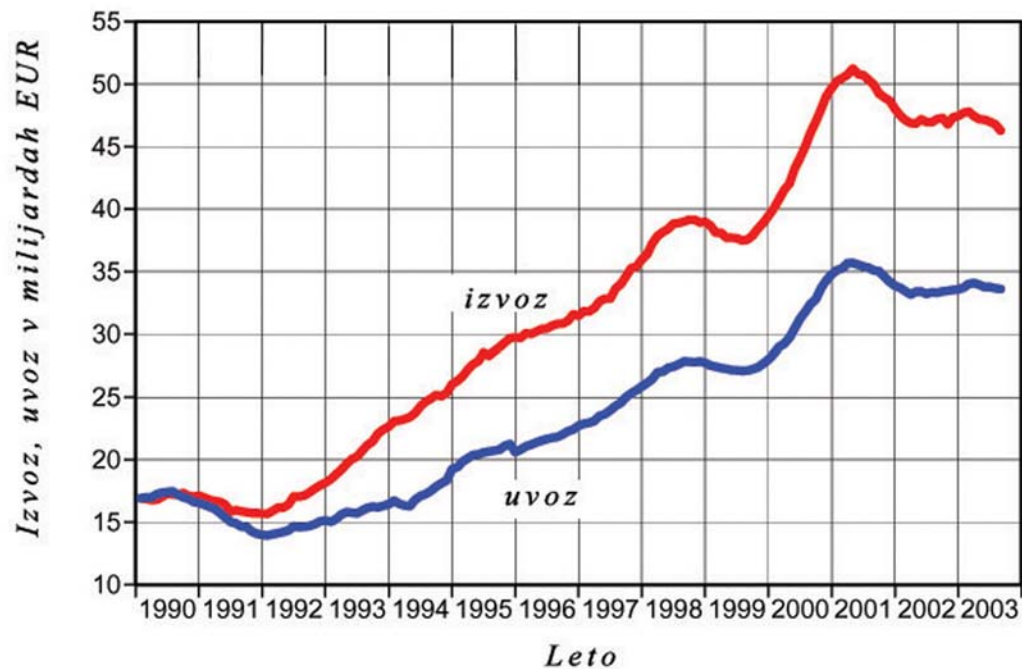

VIR: Statistical graphs on the Finnish economy, 2003.

Delež proizvodov tovrstne industrije se je v devetdesetih letih v strukturi izvoza povečal za petkrat in je v letu 2000 znašal približno 30% celotne vrednosti izvoza, ki je istega leta znašal 44,4 milijarde USD. V tem času sta se krepili električna industrija in elektronika in sta (poleg gozdarstva, kovinarstva in inženiringa) postali naslednji podporni steber finske ekonomije. Elektronika in električna industrija danes predstavljata približno četrtno celotnega izvoza, pričakovati pa je še nadaljnjo rast. Glavni trgovinski partnerji Finske so države Evropske unije, med katerimi prevladujejo Nemčija (14%), Švedska (10%), Velika Britanija (8%), Francija ter Nizozemska, med ostalimi pa ZDA (8%), Rusija (7%) in Japonska (6%) (Finland Economy, 2003).

Izvoz visokotehnoloških proizvodov z visokimi dodanimi vrednostmi je torej pomemben dejavnik finskega gospodarskega razcveta. Iz slike 3 je razvidno, da je izvozna dinamika vse od leta 1991, ko je izvoz presegel uvoz in je zunanjetrgovinsko ravnotežje postalo pozitivno, dokaj enakomerno naraščala, po letu 2001, ko je dosegla svoj vrh, pa je zaradi zmanjšane povpraševanja tujine začela rahlo upadati. Podobno gibanje je zaslediti pri uvozu, ki temelji pretežno na proizvodnih surovinah (kar ne velja za les in nekatere minerale) in polproizvodih oziroma komponentah, ki nato skupaj z visoko domačo tehnološko bazo pripeljejo do izvoznih produktov. Za tak izvozni porast je v veliki meri zaslužna finska vlada oziroma njena ekonomska politika, ki z vlaganji v raziskave in razvoj, s stalnim izpopolnjevanjem delovne sile, z uspešnim prilagajanjem industrije strukturnim spremembam ter z ustvarjanjem privlačnega poslovnega okolja (pritok tujega kapitala) domačim podjetjem omogoča razmere za uspeh in tako dviguje družbeno blaginjo ter mednarodno konkurenčnost.

SLIKA 3: Izvoz in uvoz blaga v obdobju 1990-2003

VIR: Statistical graphs on the Finnish economy, 2003.

3.1.2. INDUSTRIJSKA POLITIKA

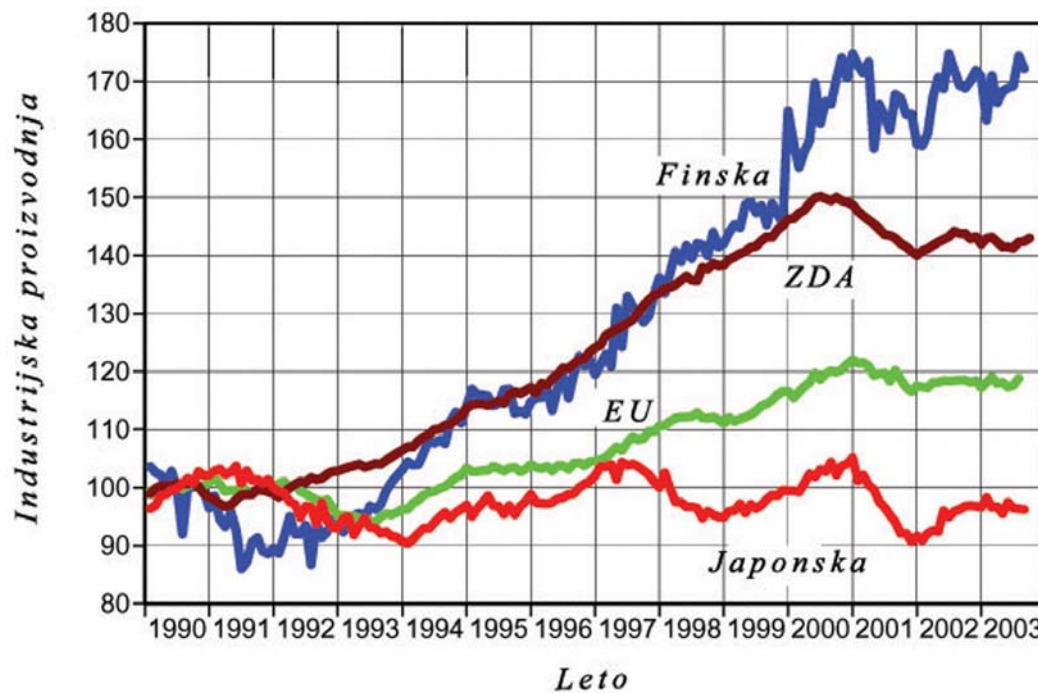
Finska se je začela razvijati v moderno industrijsko državo po letu 1860, sprva z industrijo mlinskih žag in s hlodovino ter posledično s papirno industrijo. Dohodek, ustvarjen z gozdarsko industrijo, je nato le še pognal napredek ostalih industrij: tekstilne, kovinske in strojogradnje. Gospodarski napredek, ki je temeljil na industrializaciji, se je zato odražal v hitro rastočem BDP, ki je, razen med vojnami in nekaterimi drugimi obdobjnimi izjemami, ohranjal svojo rast.

Po drugi svetovni vojni je Finska petdeset let dosegala gospodarsko rast. Vojne odškodnine Sovjetski zvezi v obliki industrijskih proizvodov so prispevale k preoblikovanju finske industrije. Poleg že uspešnega gozdarstva se je razvila močna kovinska, strojniška in ladjedelniška industrija. Z razpadom Sovjetske zveze in s posledičnim propadom finsko-sovjetske menjave se je finska industrija usmerila na zahodne trge in tako skozi 90. leta začela nadomeščati nastale izgube na sovjetskem trgu s povečanim izvozom svojih tehnoloških proizvodov na zahod (Laakso, 2000).

Recesija, nastala v začetku devetdesetih let, je pretresla industrijo. Kriza v finančnem sektorju se je razširila v industrijo in celotno gospodarstvo, kopičil se je državni dolg, močno se je povečala nezaposlenost in mnoga finska podjetja so šla v stečaj. Vlada je bila prisiljena devalvirati valuto, s čimer je uspela popraviti stanje na strani izvozne industrije, učinek pa je

bil obraten na domačem trgu in številna domača podjetja so se zaradi nizkih obrestnih mer zadolževala v tujih valutah. Za mnoga so ta posojila postala neobvladljiva. Ko je industrija odplača svoj dolg in vstopala v mednarodno areno, so v državo hitro pritekale tuje investicije in stopnja brezposelnosti je začela upadati.

SLIKA 4: Rast industrijske proizvodnje v obdobju 1990-2003 (Vol.index 1990 = 100)

VIR: Statistical graphs on the Finnish economy, 2003.

Ugotovimo lahko, da je Finski prehod na višji razvojni nivo preko prilagajanja industrijske strukture ekonomskim, tehnološkim, kulturnim in političnim spremembam ter z doseganjem učinkovitega in rastočega gospodarstva s pomočjo industrijske politike dobro uspel. Danes ima Finska visoko konkurenčno industrijsko strukturo, podprto z industrijsko politiko, ki je usmerjena na ponudbeno stran gospodarstva. Njeno jedro namreč predstavlja izvoz, ki izvira iz manjšega števila velikih domačih podjetij, ki so zaradi majhnega deleža prodaje doma usmerjena na tuje trge.

Finska vodi pozitivno industrijsko politiko, preko katere spodbuja razvoj novih dejavnosti in ki pomeni vključitev ciljno naravnane strateškega razmišljanja v ekonomsko politiko. S tako politiko vlada ne preprečuje sprememb, ki so posledica novonastalih gospodarskih razmer, temveč podjetjem pomaga, da se z njimi soočijo (Jaklič, 1999, str. 50). K taki naravi industrije je veliko pripomogla vladna politika oziroma nacionalna zavest, ki preko visokih izdatkov za izobraževanje, raziskovanje in razvoj spodbuja visokotehnološko industrijo in ustvarja konkurenčno okolje, v katerem nastopa.

3.1.3. IZOBRAŽEVALNA POLITIKA

Moderno kapitalistično gospodarstvo je v stalnem procesu prilagajanja strukturnim spremembam. Pomemben dejavnik v tem procesu je uspešnost izobraževalnega sistema, še posebej v visoko razvitih državah, kjer je pri oblikovanju konkurenčnega poslovnega okolja poleg stroškovnih in drugih proizvodnih učinkovitosti vedno bolj pomembna tudi kvalitetna in razmeram prilagojena ter usposobljena delovna sila. Glavno vodilo finskega izobraževalnega sistema pri tem je celotni populaciji omogočiti dostop do izobraževanja in pridobivanja spretnosti. Načelo vseživljenjskega učenja in ideja, da so ljudje sposobni sprejemati znanje v vseh življenjskih obdobjih, spremljata finski izobraževalni sistem skozi vse njegove stopnje (Ojanen, 2002). Izdatki za izobraževanje so v letu 2000 znašali 6,6% BDP, medtem ko je povprečje držav OECD znašalo 5,3%, kar kaže na visok izobrazbeni nivo Fincev. Zavidljive rezultate dajejo tudi mednarodne primerjave (PISA)⁵.

Finski šolski sistem velja za enega najboljših na svetu in je lahko za zgled mnogim državam: je enostaven, jasen, transparenten, daje dobre rezultate, sodelujoči v njem se medsebojno poznajo in dobro počutijo (Plevnik, 2001). Cilji so preprosti: še naprej dvigovati splošni izobrazbeni standard in izboljševati kakovost. Finska z velikim uspehom združuje zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje s kakovostjo sistema, pri čemer posebno pozornost namenja metodam in vsebinam poučevanja, usposabljanju učiteljev, več priložnostim posamezniku, večji izbirnosti in internacionalizaciji – to so ključne poteze, ki vodijo v uspešnost.

Za šolstvo je odgovorno šolsko ministrstvo, ki skupaj z zavodom za šolstvo skrbi za uresničevanje izobraževalne politike in za ocenjevanje predšolskega sistema. Vodenje izobraževalnih zavodov je v precejšnji meri decentralizirano. Upravljajo in financirajo jih regionalne in občinske uprave s predpisanimi obveznimi predmetniki in z učnimi cilji ter relativno visoko stopnjo avtonomije. Dokler dosegajo ustrezne rezultate in delujejo po predpisih, ima lahko vsaka šola svojo lastno upravno in kurikularno specifično ureditev. Vlada povratno informacijo o uspešnosti delovanja sistema pridobiva le s statističnim spremljanjem in ciljnim evalvacijami. Zgolj ta informacija, ki je stalna, sistematična in temelji na domačih in mednarodnih raziskavah, ima ustrezen nadzorni učinek in vpliva na kakovost poučevanja, zato ne potrebuje klasičnega nadzora inšpekcijskih služb. Sistem zaupa strokovnosti učiteljev ter njihovi sposobnosti, da uresničujejo cilje, določene v načrtu (Plevnik, 2001). Finski izobraževalni sistem obsega predšolsko vzgojo in izobraževanje, splošno in obvezno 9-letno osnovnošolsko izobraževanje (to se začne pri sedmih letih starosti), 3-letno gimnazijo, 3-letno poklicno izobraževanje ter 3-5-letno visokošolsko dodiplomsko in 4-letno podiplomsko izobraževanje. Med stopnjami in vrstami izobraževanja

⁵ Programme for International Student Assessment. Po tem programu, ki vsakoletno ocenjuje znanje in spretnosti učencev držav OECD, so se Finci v letu 2000 uvrstili v sam vrh. V bralni pismenosti so na prvem mestu, v matematiki in naravoslovju pa na tretjem oziroma četrtem (Plevnik, 2001).

je mogoče prestopati in prehajati brez ovir v vse smeri. Cilj je usmerjati in razvijati izobraževanje po načelih vseživljenjskega učenja in primerljivosti z učinkovitimi izobraževalnimi sistemi v svetu.

Predvisokošolsko izobraževanje je pragmatično naravnano. Poklicne šole obsegajo poleg strokovnih predmetov in delovne prakse tudi obvezne skupne splošne predmete (oba nacionalna in en tuj jezik⁶). Vsebine in metode dela niso določene v kurikulumih, ampak jih v sodelovanju z lokalnim okoljem šola oblikuje sama. Vsak učenec sprejme svoj osebni načrt učenja (vrstni red in izbor predmetov), pri tem pa ima možnost kombiniranja različnih poklicnih modulov in vzporednega učenja v poklicnem in splošnem programu. Pogoj je le, da ob koncu zbere določeno število kreditnih točk za nadaljnje izobraževanje. Poklicne šole tako omogočajo široke kvalifikacije in kompetence za konkretno delo, podprte s številnimi motivacijskimi strategijami⁷. Programi omogočajo nadaljevanje šolanja na visokošolski stopnji, ki sestoji iz univerz in politehnik.

Univerze promovirajo prosto akademsko raziskovanje ter znanstveno in kulturno izobraževanje in zagotavljajo izobrazbo, podprto s štipendiranjem in z raziskavami. Njihove operacije so naravnane tako, da dosegajo visok mednarodni standard izobraževanja, raziskovanja in inštrukcij (Ojanen, 2002). Najobsežnejše področje študija so tehnologije in inženirstvo, umetnost, družboslovne in naravoslovne znanosti in poteka na več stopnjah⁸. Politehnikе na drugi strani zagotavljajo znanje, potrebno na naslednjih področjih: transport, razvojni oddelki, administracija, zdravstvo in socialna oskrba, kultura, turizem, naravni viri. Pojavile so se v devetdesetih letih z reformo izobraževalnega sistema z namenom spodbuditi mlajšo generacijo (tudi preko finančnih spodbud v obliki subvencij in zagotavljanja socialne varnosti v času študija) k visokoškolskemu izobraževanju in tako približati ciljno izobrazbeno strukturo modernemu tipu gospodarjenja (mala in srednje velika podjetja), dvigniti kakovost strokovnega izobraževanja ter pridobljeno znanje in izkušnje prenesti v podjetništvo. Politehnikе niso toliko pod vladnim nadzorom kot univerze, temveč sprejemajo lastne odločitve glede učnih načrtov in programov, ki jih vlada le potrди. Povezane so z regionalnimi razvojnimi načrti, izvajajo razvojno in raziskovalno delo, vključujejo praktično usposabljanje v podjetjih, s čimer učenci pridobivajo izkušnje iz konkretnega delovnega mesta. Taka strategija se je izkazala za zelo dobro, saj se študentje ob zaposlitvi hitro prilagodijo novemu

⁶ Tuj jezik se učenec lahko začne učiti že pri starosti 7 let, najkasneje pa pri 9 letih. Od 13. leta sta poleg finščine in švedščine obvezna še dva tuja jezika. Tako zgodnje vpeljevanje učenja tujih jezikov se kaže v dobrem znanju tujih jezikov mlajših generacij (predvsem angleščine, ki jo govori preko 90% mladih Fincev) in s tem v ustvarjanju ugodnih pogojev za privabljanje tujega kapitala.

⁷ Poklicne šole imajo obrtne oddelke, ki se povezujejo z lokalnim poslovnim svetom in ustvarjajo dohodek. Dijaki na primer izdelujejo enostavno pohištvo, v poletnem času na šolah obratujejo dijaški frizerski saloni, dijaki smejo v glasbenih kabinetih snemati glasbo po svojem okusu. Verjamejo, da lahko sredstva informacijske in komunikacijske tehnologije spremenijo učenje v užitek, zato je imelo že v letu 1999 80% osnovnih in več kot 90% srednjih šol dostop do svetovnega spleta (Plevnik, 2001).

⁸ Nižjo akademsko stopnjo oziroma strokovni naslov Bachelor je mogoče doseči že po treh letih študija, višjo stopnjo Master v petih letih, v sedmih letih Licentiate in v devetih letih najvišjo stopnjo Doctorate. Tako Finska letno izda okoli 16.000 univerzitetnih diplom, od tega 11.000 Master in 1000 Doctorate, kar jo uvršča v evropski vrh (Plevnik, 2001).

delovnemu okolju oziroma se vključijo v delovni proces, so bolj fleksibilni ter potrebujejo manj internih inštrukcij, s čimer prispevajo k večji učinkovitosti organizacij.

S tehnološkim napredkom, z razmahom informacijske tehnologije, s spremenjenimi potrebami po znanju in sposobnostih pa se je spremenilo tudi povpraševanje po delovni sili. Sistem od zaposlenih pričakuje visoko izobraženost, prilagodljivost novo nastalim razmeram, podjetniške ideje in zmožnost reševanja novih problemov. Jasno je, da tem potrebam bolje ustrezajo mlajši, ambiciozni in v novem duhu vzgojeni državljani, zato finska izobraževalna politika aktivno izvaja tudi dodatno izobraževanje odraslih, ki so slabše usposobljeni. Tako šolanje se odvija v okviru regularnega (nacionalnega) šolskega paketa (gimnazije, poklicne šole, univerze, politehnike), ali pa v okviru številnih seminarjev, tečajev in delavnic, organiziranih na drugih ustanovah (poklicni izobraževalni centri za odrasle, poletne in virtualne univerze). Je večinoma brezplačno, oziroma od sodelujočih terja le nizke pristojbine in predstavlja ukrep za zmanjševanje brezposelnosti starejših prebivalcev, ki s takimi kvalifikacijami bolje ustrezajo razmeram na trgu dela (Ojanen, 2002). Zaradi svetovne recesije, ki je v devetdesetih letih dosegla tudi Finsko in povzročila porast brezposelnosti, se je pomen teh novozaposlitvenih prizadevanj ter usposabljanja⁹ še povečal.

Finski izobraževalni sistem torej kaže na pomembnost sodelovanja šolstva z gospodarstvom, stalnega učenja in uvajanja zaposlenih v nove tehnike in metode dela, transparentnosti in nepristranskosti, pridobivanja znanja in izkušenj neposredno v delovnem procesu v času izobraževanja in kot tak predstavlja enega od temeljev uspešnosti finskega gospodarstva.

3.1.4. OKOLJEVARSTVENA POLITIKA

Na Finskem tradicionalno velja visoka osveščenost glede varstva okolja; tovrstna vprašanja se smatrajo za pomembna in velika večina prebivalstva je pripravljena vložiti svoj lastni čas, trud in denar v dobro naravnega okolja. Okoljevarstvena zavest se krepi na vseh nivojih izobraževalnega procesa (Hallanaro, 2002). Finska okoljevarstvena politika, podobno kot pri drugih nordijskih državah (ki se v mednarodnih primerjavah na tem področju tudi uvrščajo v svetovni vrh), temelji na administrativnih regulacijah, regionalnih emisijskih omejitvah in na obligatornem sistemu poročanja. V začetku devetdesetih let so bili vpeljani številni ekonomski instrumenti v prid ohranjanja okolja, ki so se kasneje skozi desetletje razvijali v smeri spremembe obdavčevanja v smislu postopnega zmanjševanja obdavčevanja delovnih prihodkov in zviševanja obdavčevanja dohodkov od uporabe naravnih virov ter gospodarskih aktivnosti, ki onesnažujejo okolje. Tako je bilo gospodarstvo spodbujeno k racionalnejši potrošnji in alokaciji naravnih virov ter k zniževanju vrednosti škodljivih emisij – povečana je bila skrb za življenjski prostor.

⁹ Re-employment training

Smernice v EU kažejo na to, da so dajatve in plačila namenjena pospešitvi uresničevanja okoljevarstvenih naložb in trajnostni preobrazbi gospodarstva. Ekonomski instrumenti zagotavljajo vključitev okoljskih stroškov v poslovne stroške posameznih ekonomskih subjektov, hkrati pa so lahko ustrezna motivacija za zmanjševanje onesnaževanja¹⁰ in integracijo ekonomske in okoljevarstvene politike. Dolgoročno pomemben vir primarne energije postajajo obnovljivi viri energije¹¹. Zato je energetska politika usmerjena v povečevanje energetske izrabe biomase (les, bioplin), vetrne in vodne energije. Določena so tudi natančna pravila glede zagotavljanja pitne vode oziroma obravnave odpadnih voda ter industrijskih odpadkov.

Vsi ti ukrepi so pripeljali do odličnih rezultatov, saj je Finska v zadnjih nekaj letih po kazalcu ESI¹² v samem svetovnem vrhu. ESI predstavlja merilo splošnega napredka glede ohranjanja okolja. Omogoča sistematično in kvantitativno mednarodno primerjavo po dvajsetih ključnih kazalcih v petih kategorijah¹³ in ocenjuje družbeno zmožnost pospeševanja gospodarske rasti brez neopravičljivega izčrpavanja naravnih virov oziroma siceršnje degradacije okolja (Finland scores highest in ESI, 2001). V raziskavi, ki je skupni projekt univerz Yale in Columbia ter Svetovnega gospodarskega foruma in zajema 142 držav, je Finska v letu 2002 zasedla prvo mesto (Finland ranks highest in environmental index, 2002).

3.1.5. R&R POLITIKA

Področje raziskav in tehnološkega razvoja je bilo v zadnjih dvajsetih letih na Finskem deležno velike pozornosti. Vlaganja v raziskave in razvoj so neomejeno naraščala, povečal se je pomen finske informacijske tehnologije v svetu in danes je Finska pri uvajanju novih tehnologij ena od glavnih držav (Mäenpää, 2000). Poudarjena je strategija povezovanja čedalje konkurenčnejše temeljne industrije z napredno visokotehnološko industrijo. Ključno vprašanje pri tem je, kako učinkovito se lahko moderne tehnologije in inovacije prenesejo v uporabo. Široko sprejet je koncept grozdov, ki med seboj tesno sodelujejo in povezujejo različne industrijske sektorje. Finska industrija je uspešna zahvaljujoč zmožnosti izkoriščanja najnovejših tehnologij pri svojih proizvodih in v celotni produkcijski verigi.

¹⁰ Finska pozna diferencirano davčno politiko potencialnih onesnaževalcev. Tako veljajo za neosvinčen bencin ali nežveplano dizelsko gorivo nižji davki; šli pa so celo tako daleč, da od leta 1998 pobirajo tudi posebne dajatve za vsebnost ogljika v tekočih gorivih in premogu, določene glede na koncentracijo ogljikovega dioksida pri njihovem izgorevanju, znane kot "CO₂ tax".

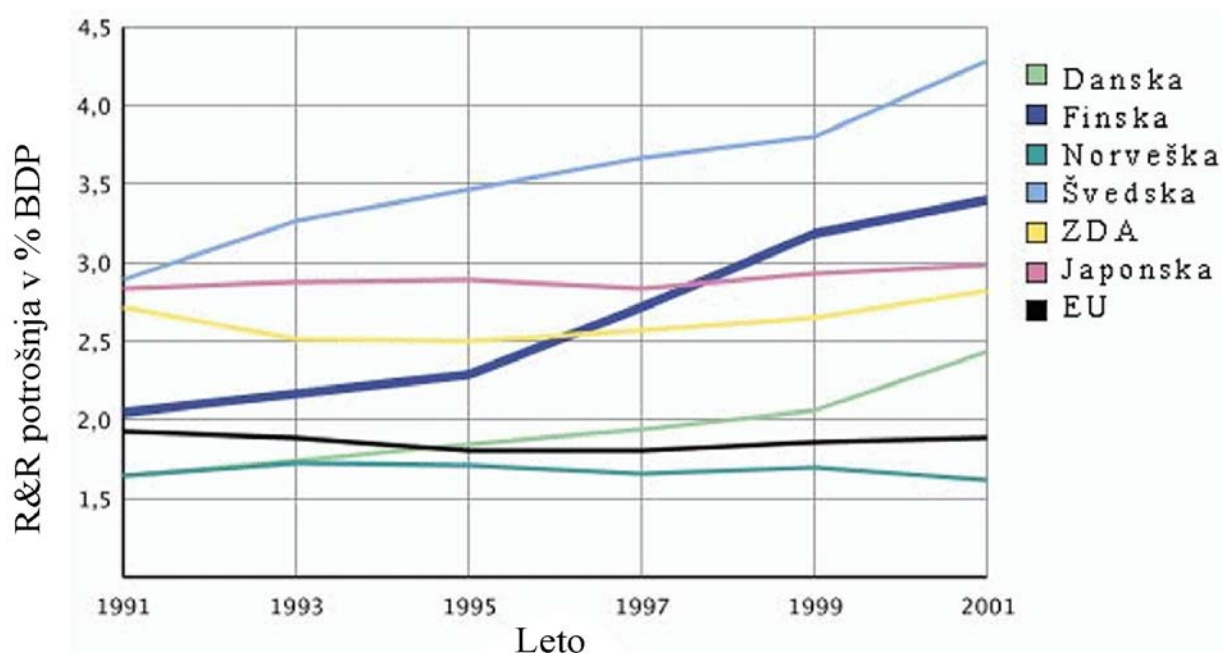
¹¹ Da bi izboljšali konkurenčnost svojih obnovljivih energetskih virov, so davki na elektriko, proizvedeno z vetrom, lesom ali lesnimi gorivi povračilni. Sem sodijo tudi nekatere majhne hidroelektrarne in elektrarne, ki kot gorivo uporabljajo šoto.

¹² Environmental Sustainability Index

¹³ Te kategorije so:

- okoljevarstveni sistem,
- ogroženost naravnega okolja,
- družbena sposobnost obvladovanja groženj za naravno okolje,
- človeška občutljivost do tveganj za okolje,
- nacionalna skrb za skupne vire (naravno premoženje).

SLIKA 5: R&R potrošnja v obdobju 1991-2001

VIR: Statistics Finland, 2002.

V letu 2000 je znesek za raziskave in tehnološki razvoj znašal 4,3 milijarde EUR oziroma približno 3,3% BDP, kar je med najvišjimi zneski v svetu. Od sredine devetdesetih let dalje se je na Finskem poraba sredstev za raziskave in razvoj povečevala za 14% letno, medtem ko evropsko povprečje znaša manj kot 4%. V letu 2003 so javne in zasebne investicije za R&R znašale 3,4% BDP, od tega zasebne približno 70% (Statistics Finland, 2004). Še posebno podjetja so ob koncu devetdesetih let povečevala investicije za raziskave in razvoj – kar za okoli 15 do 20% letno in tovrstna dolgoročna zavezanost sistematičnemu tehnološkemu napredku je vidna v izvozni strukturi proizvodov¹⁴.

Glavno vlogo pri spodbujanju tehnološkega napredka ima 1983. leta ustanovljeni Tehnološko razvojni center - Tekes, ki skozi tehnologijo promovira konkurenčnost finske industrije in storitvenega sektorja ter tako implementira R&R politiko. Aktivnosti so usmerjene v diverzifikacijo proizvodnje, povečano proizvodnjo in izvoz ter v ustvarjanje delovnih mest in socialne blaginje¹⁵. Tekes igra osrednjo vlogo agenta in promotorja nacionalne inovativnosti, pri čemer največjo pozornost namenja majhnim in srednje velikim podjetjem ter spodbujanju podjetij k razvojnim investicijam. Polovica vse pomoči pripada malim in srednjim podjetjem

¹⁴ Delež visokotehnoloških proizvodov je v letu 1988 zavzemal 4% celotnega izvoza, deset let kasneje pa že 20%. Leta 1995 je izvoz tovrstnih proizvodov prvič presegel uvoz, leta 2002 pa so predstavljali 22% celotnega izvoza.

¹⁵ V zadnjih dvajsetih letih je Tekes neposredno zaslužen za:

- več kot 1000 ustvarjenih pomembnih inovacij,
- na stotine novoustanovljenih podjetij,
- 200.000 novih delovnih mest ali ohranjenih obstoječih, ki bi sicer propadla,
- povečano konkurenčnost gospodarstva in socialno blaginjo (A High-Tech Country, 2004).

oziroma več kot dve tretjini podjetjem z manj kot 500 zaposlenimi. Tekes s finančno pomočjo podjetjem omogoča izpeljavo tveganih raziskovalnih in razvojnih projektov, financira aplikativno raziskovanje na inštitutih in univerzah, sproža ter koordinira tehnološke programe; vse to v tesnem sodelovanju podjetij, raziskovalnih inštitutov in (tehničnih) univerz (Mäenpää, 2000). Sodeluje tudi v mednarodnih raziskovalnih programih (programi EU, Evropska vesoljska agencija – ESA, Mednarodna energetska agencija – IEA, projekt EUREKA, nordijski raziskovalni programi) in krepi bilateralno sodelovanje z ZDA in Japonsko. Tuja podjetja oziroma raziskovalne enote, ki so locirane na Finskem in prosijo za pomoč, Tekes obravnava enako kot domače.

Poleg Tekes-a sodelujejo še druge institucije, kot so: Finski nacionalni sklad za raziskave in razvoj (SITRA), ki podpira velike in tvegane projekte; Finski investicijski sklad; Ministrstvo za trgovino in industrijo, ki financira pragmatično naravnane raziskovalne projekte; regionalni razvojni skladi; Notranje ministrstvo, ki vodi lokalno tehnološko politiko; in Tehnični raziskovalni center (VTT), ki obsega široko področje raziskovanja (od elektronike do gradbeništva) in z razvijanjem novih tehnoloških rešitev za nove in izboljšane proizvode, storitve in proizvodjalne postopke ter z vključevanjem v domače in mednarodne projekte prispeva k prenosu tehnologije in k izboljšanju konkurenčnosti (A High-Tech Country, 2004).

Vlada je tudi spodbujala vključenost in prepoznavnost razvojnih dosežkov v mednarodni areni in bila pri tem relativno uspešna¹⁶. Osnovno raziskovanje ima tudi več posrednih in dolgoročnih socialnih učinkov, ki se po posameznih področjih razlikujejo. Najbolj opazen je ekonomski in tehnološki učinek, ki pomeni prenos novih tehnologij v vsakdanjo uporabo, na primer v medicini ali biotehnologiji. Nadalje se lahko v vrednotah, načinu razmišljanja ali v vedenjskih navadah odraža kulturni učinek. V končni fazi vse te spremembe vodijo k dvigu blagostanja v družbi.

3.1.6. INVESTICIJE

Investicije v produkcijske faktorje predstavljajo enega izmed ključnih elementov gospodarske rasti. Odvisne so od makroekonomskega okolja, posebnih značilnosti določenega investicijskega projekta (karakteristika panoge, konkurenčni položaj podjetja, lokacija investicije) ter od sposobnosti alokacijskih mehanizmov prenosa kapitalskih tokov k investicijskim projektom (Jaklič, 1999, str. 15). Makroekonomsko okolje na Finskem do konca osemdesetih let ni bilo pretirano naklonjeno privabljanju neposrednih tujih investicij oziroma tujemu kapitalu (poleg same politike so k temu pripomogli tudi razvitemu svetu tuja jezik in kultura, majhen trg, večinoma neprijazna klima ter oddaljena lokacija). Zanimarjen je bil pomen mednarodnega sodelovanja, ki pa je za gospodarski napredek zelo pomembno.

¹⁶ Od zgodnjih devetdesetih let se je število člankov finskih znanstvenikov v mednarodnih publikacijah hitro povečevalo. Med letoma 1998 in 2002 je število teh člankov zavzemalo približno 1% vseh znanstvenih publikacij držav OECD, medtem ko je leta 1990 ta odstotek znašal le 0,2 (A High-Tech Country, 2004).

Tako je finska konkurenčnost v nekaterih panogah zaostajala za najbolj razvitimi državami in finska vlada je uvidela potrebo po preobrazbi gospodarstva. Konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let je sproščala omejitve glede tujega lastništva, popolna liberalizacija pa ji je uspela leta 1993 v okviru vključevanja v EU in danes je južna Finska eno izmed najprivlačnejših poslovnih okolij za tuji kapital. V ta namen je leta 1992 Ministrstvo za trgovino in industrijo ustanovilo poseben urad "Invest in Finland (IFB)", katerega osnovna naloga je bila spodbujanje neposrednih tujih investicij. Pojavil se je v pravem trenutku – v času globoke depresije – in v tem času, ki sovpada tudi s finskim pridružitvenim procesom k EU, je vlada razvila nacionalno strategijo, ki je državi omogočila izhod iz depresije in jo popeljala do enega najhitreje rastočih gospodarstev v Evropi.

Obstaja več razlogov za tolikšen priliv tujega kapitala: razvita gospodarska infrastruktura z odličnimi tehnološkimi centri, visokospecializirana podjetja, izobraževalni sistem, ki rojeva vrhunsko znanje, visoka vlaganja v R&R, strateška lokacija (med vzhodnimi in zahodnimi trgi), inovativno okolje, primarno pa je signal potencialnim investitorjem dala tudi recesija v državi in s tem možnost prevzema podjetij in za Finsko propadlih trgov (območje nekdanje Sovjetske zveze), saj je mnogim uspešnim finskim podjetjem zaradi finančnih težav posledično padla cena (Pajarinen, 1998, str. 73-74).

Leta 1992 je na Finskem delovalo približno 1000 podjetij pod tujim lastništvom in zaposlovalo okoli 5% celotne delovne sile, deset let pozneje pa je število takih podjetij naraslo na 2300 z 12% deležem vseh zaposlenih. Leta 1992 je začelo poslovati kakšnih 40 novih tujih podjetij, danes pa je to število že okoli 200 novih tujih podjetij na leto in se še povečuje (Ten years of promoting direct foreign investment, 2002). Po svetu poteka intenzivna bitka za privabljanje neposrednih tujih investicij. IFB zato vseskozi razvija nove operativne metode, ki ustrezajo trenutnim potrebam in omogočajo prednost pred ostalimi. Neposredno tudi krepi sodelovanje z domačimi partnerji in s tujimi podjetji, ki že poslujejo v državi. Tako so se neposredne tuje investicije v drugi polovici devetdesetih let povečale skoraj za petkrat – s 6,2 na 29,8 milijarde EUR (Statistics Finland, 2002), večinoma v delnice perspektivnih podjetij¹⁷, pri čemer prednjači Švedska, sledijo ji ZDA, Švica, Danska in Norveška.

Finska je bila s svojo strategijo neposrednih tujih investicij uspešna, saj je tuji kapital pripomogel k hitri rasti podjetij, ustvarjanju visokih dobičkov¹⁸, naprednejši tehnologiji, povečanemu izvozu in k dvigu blaginje nasploh. Finska je z vlaganji v raziskave in razvoj, z osvojenim znanjem in z modernimi tehnologijami iz svojih podjetij naredila privlačne tarče za multinacionalke, ki v državo locirajo ali pa okrepijo svojo dejavnost in izkoriščajo lokalne

¹⁷ Več kot 90% delnic podjetja Nokia je danes v rokah tujih investitorjev, pri čemer prednjačijo ameriški pokojninski in investicijski skladi (Jaklič, 2002a).

¹⁸ Raziskava, ki jo je napravil BCO (Balance Consulting Oy) za leto 2002, je pokazala, da so na Finskem podjetja s tujim lastništvom najbolj dobičkonosna. Sledijo jim zasebna podjetja, javna podjetja ter podjetja v državni lasti (Foreign-owned companies are Finland's most profitable, 2003).

centre odličnosti¹⁹, še posebno v grozdu informacijsko-telekomunikacijske tehnologije. Tuje lastništvo je preko svoje distribucijske in marketinške mreže podjetjem omogočilo tudi hitrejši prenos znanja in tehnologij v mednarodni prostor. Poleg naštetih pozitivnih učinkov neposrednih tujih investicij na gospodarstvo je mednarodna konkurenca podjetja spodbudila k iskanju osrednje sposobnosti podjetja²⁰, ki podjetju daje prednost pred ostalimi in k dvigu produktivnosti nasploh.

Kljub vse večjemu zanimanju tujcev za finski kapital pa neposredne tuje investicije še vedno zaostajajo za vrednostjo investicij (nakupov), ki jih finska podjetja opravijo v tujini. Glede na gibanja zadnjih let gre pričakovati postopno zmanjševanje razlike, ki je v letu 2001, ko so neposredne investicije iz države za več kot dvakrat presegle neposredne tuje investicije v državo, znašala 33,5 milijarde EUR (Statistics Finland, 2002). Razlika gre pretežno na račun dejstva, da so finska podjetja v tujini vlagala največ v sekundarni sektor, ki zahteva visoke zneske (postavitve obratov, nakup ali modernizacija proizvodnih zmogljivosti) in ne toliko v terciarni ali kvartarni sektor (storitvene dejavnosti, trgovina), kar pa so predvsem počela tuja podjetja na Finskem. Večje investicije v tuja proizvodna podjetja so bile s strani finskih podjetij realizirane v začetku osemdesetih let, od takrat dalje, še posebej po odpravi kapitalskih omejitev, pa so močno narasle in finska industrija je danes globalizirana. Pri tem je poudarek na sodelovanju v visokotehnoloških panogah predvsem s severnoevropskimi državami (Švedska, Danska, Nizozemska, Norveška, Velika Britanija), z ZDA ter Japonsko.

3.1.7. ZAPOSLOVANJE

Za trajen gospodarski razvoj vsake države je bistvenega pomena učinkovito uporabiti potrebne oziroma razpoložljive vire – pomembno je zaposliti motivirano in ustrezno kvalificirano delovno silo. Čeprav je Finska gospodarsko zelo uspešna država, pa je zaposlovanje področje, kjer ima nekaj slabosti. V osemdesetih letih je stopnja zaposlenosti (15-64 let) znašala preko 70% in je krepko presegala povprečje EU, stopnja nezaposlenosti pa je leta 1990 dosegla 3,2% (Statistics Finland, 2003). V naslednjih štirih letih globoke depresije se je stopnja nezaposlenosti povzpela na alarmantnih 16,6%, a se je do leta 1999 zahvaljujoč izvozni rasti, spodbujeni s koordinacijo ustreznih politik, nekoliko umirila in je znašala 11,4%, zaposlenost pa je s 64,1% zopet presegla povprečje EU. Kljub siceršnjemu napredku pa je vladi v naslednjih letih le počasi uspelo odpravljati brezposelnost, ki je bila leta 2003 z 9,2% rahlo nad povprečjem EU in problem strukturne brezposelnosti je prisoten še danes. To je deloma posledica tehnološkega razvoja, ki terja drugačno, novo znanje, ki je pretežno v rokah mlajših, visokoizobraženih kadrov; na drugi strani pa nekateri razlog za to vidijo v zastarelem in neustreznem modelu plač, ki prinaša večja povišanja plač nizkoproduktivnim sektorjem kot ostalim. Problemi se kažejo tudi v premalo učinkovitem spodbujanju iskanja oziroma sprejemanja delovnih nalog (pri čemer so delno odgovorne tudi

¹⁹ Local Centres of Excellence

²⁰ Core Competencies

visoke socialne pomoči nezaposlenim), nezadovoljivi zaposlenosti mladih ljudi in v nezadostni učinkovitosti vključevanja tujcev na trgu dela. Za doseg ciljev glede zaposlovanja je tako potrebno ustrezno prilagoditi sistem plač, sistem socialne varnosti in obdavčevanje (Rantanen, 2003).

Da bi izboljšala zaposlenost, je vlada s prihodom ministrskega predsednika Paava Lipponena leta 1999 sprejela 5-letni nacionalni načrt zaposlovanja, katerega glavna naloga je s hitrim ustvarjanjem novih delovnih mest stopnjo zaposlenosti približati 70%. Ta načrt predvideva naslednje ukrepe:

- doseči stabilno rast (raven) plač in nizko inflacijo, kar bo tudi v prihodnje zagotavljajo konkurenčnost gospodarstva,
- voditi disciplinirano fiskalno politiko z namenom zmanjšati javni dolg in ohraniti sposobnost hitrega reagiranja na ciklična nihanja,
- reformo obdavčevanja in socialnih koristi²¹,
- ohranjati svoj položaj na področju tehnološkega razvoja ter enakomeren razvoj in diverzifikacijo gospodarske strukture po vsej državi; razvojno-raziskovalne aktivnosti se morajo izvajati tudi v slabše razvitih regijah,
- izboljševati splošni nivo ekspertize in znanja,
- enakost obravnavanja obeh spolov na delovnem mestu in družbi nasploh z enakim plačilom za enako delo za oba spola,
- zmanjševanje operativnih stroškov dela, ki ne zajemajo plač,
- izboljševati delovne pogoje starejših delavcev, njihovo usposabljanje ter spremljati učinkovitost nacionalnega programa za starejše delavce²²,
- zmanjševati število mladih ljudi, ki zgodaj zapustijo izobraževalni proces,
- izboljševati izobraževalne zmožnosti neprimerno kvalificiranih delavcev oziroma ljudi s slabimi sposobnostmi,
- zagotavljati učinkovito stimuliranje iskanja zaposlitve, še posebno mladih ljudi, imigrantov ter neusposobljenih,
- voditi aktivno politiko dela z namenom zniževanja strukturne brezposelnosti, zagotavljanja delovnih mest in preprečevanja izključevanja na trgu delovne sile in ki upošteva kvantitativne in strukturne spremembe pri nezaposlenosti ter se osredotoča na dolgoročno brezposelnost (Finland's National Action Plan for Employment, 1999, str. 2-3).

Prehod Finske v informacijsko storitveno družbo kaže tudi poklicna struktura prebivalstva, saj je skoraj tretjina (32%) delovno aktivne populacije zaposlena v sektorju javnih storitev, sledi industrija (22%), trgovina (14%), finance, zavarovalništvo ter ostale poslovne storitve (10%), kmetijstvo in gozdarstvo (8%), transport in komunikacije (8%) ter gradbeništvo (6%) (Finland Economy, 2003). Omeniti velja še nagel porast zaposlovanja v podjetjih s tujim lastništvom,

²¹ Pri tem je vlada previdna, da z nadzorovanjem (racionaliziranjem) javnih izdatkov in z naporji za doseganje strukturnega presežka v bilanci javnih financ ne ogrozi ključnih javnih storitev oziroma dobrobiti državljanov.

²² National Programme for Ageing Workers

ki se je v devetdesetih letih povečalo za približno šestkrat. V poznih devetdesetih letih so tuja podjetja na Finskem zaposlovala okoli 130.000 delavcev, med njimi prednjačijo švedska podjetja, sledijo jim ameriška, švicarska in danska podjetja. Podjetja iz EU na Finskem zaposlujejo preko 60% vseh delavcev v tujih podjetjih (Countries compete for investment – Finnish technology attracts foreign firms, 2001).

3.1.8. INOVACIJE

V mednarodni konkurenčni bitki pomemben dejavnik predstavlja inovativnost podjetij oziroma inovacijski sistem neke države, ki je opredeljen z nivojem znanja in s človeškimi sposobnostmi, pridobljenimi skozi izobraževalni proces, s celotno družbeno infrastrukturo in sodelovanjem institucij v njej, z obsegom vlaganj v raziskave in razvoj in njihovo uspešnostjo, z ustreznimi ekonomskimi politikami ter s tradicionalnimi vrednotami naklonjenosti tehnološkemu napredku.

Finska pri oblikovanju svojega inovativnega okolja izpostavlja dva ključna elementa:

- inovativnost kot zmožnost razvijanja novih proizvodov oziroma tehnologij, sposobnost odzivanja na globalne spremembe, sposobnost lokalne regeneracije oziroma prenosa tehnologije iz dejavnosti v zatonu v moderne dejavnosti in njene nadgradnje,
- lokalna sinergija kot prepletenost medsebojnih odnosov, povezav in pobud med institucijami lokalnega okolja (Jaklič, 1999, str. 132).

V osemdesetih letih je bila inovativnost osredotočena na povečevanje novih oblik inovativnosti s podporo novih visokotehnoloških dejavnosti – predvsem telekomunikacij in informacijske tehnologije, kasneje v devetdesetih letih pa tudi okoljevarstvene tehnologije. Danes so finski znanstveniki med vodilnimi v svetu na številnih raziskovalnih področjih – na področju gozdarstva, elektronike, razvijanja novih materialov, biotehnologije, možganskih raziskav, fizike, nevrologije²³ in genetike. Diverzifikacija inovativnosti je opazna tudi pri konkretnih proizvodih – mednarodno so zaznamovali razvoj ladjedelništva (ledolomilcev, križark, jadrnic), industrijskih dvigal, dizelskih motorjev, navigacijske in ribiške opreme, transformatorjev, tekstilne industrije, kot tudi številnih izdelkov s področja gozdarstva, poljedelstva, inženiringa, proizvodov informacijske tehnologije in računalniške opreme (informacijski sistem Linux) (Sipilä, 2001). Po številu patentov, ki je eden izmed kriterijev relativne inovativnosti države, je Finska z okoli 2500 patentnimi prijavi letno, od česar jih približno polovica preide v uporabo, v svetovnem merilu na četrtem mestu – za Japonsko, Nemčijo ter ZDA (Sipilä, 2001). V zadnjih letih to število upada in je leta 2003 doseglo le 40% vrednosti rekordnega leta 1995. Še vedno pa največji del prijavljenih patentov (21% v letu 2001) zavzema področje električne energije in elektronike²⁴.

²³ Mrežni koncept nevrologije (The Neural Network Concept), ki ga je razvil prof. Teuvo Kohonen, je eden izmed najbolj široko poznanih finskih posamičnih znanstvenih dosežkov (Sipilä, 2001).

²⁴ Vodilno podjetje po številu patentov je Nokia, ki je leta 2000 prijavilo 326 patentov, sledijo ji Valmet Corporation (Metso) s 169 patenti, Sonera s 66 patenti ter Tehnični raziskovalni center (VTT) z 62 patenti (Sipilä, 2001).

Poleg obeh glavnih državnih raziskovalno-razvojnih ustanov (Tekes in VTT, ki financirata skoraj 80% vseh vladnih razvojnih programov) in ostalih državnih institucij so se v zadnjih letih močno povečala tudi zasebna vlaganja v raziskave in razvoj (privatna inovativna podjetja). Hkrati je poudarjen pomen regionalne inovativnosti, ki je v skladu z nacionalno tehnološko politiko in se preko mreže povezav med univerzami, tehnološkimi centri in raziskovalnimi inštituti širi in razvija na regionalnih območjih (Seppälä, 2002). Lokalne vlade so tako pripomogle k izgradnji sedmih tehnoloških centrov na Finskem, ki so se oblikovali v bližini tehničnih univerz. Vodilna univerza pri spodbujanju inovativnosti je helsinška HUT (Helsinki University of Technology), ki ima v finski visoki tehnologiji zelo pomembno vlogo in predstavlja izredno dinamičen center znanja s poudarkom na razvijanju tehnologij in promoviranju inovacij. Sodi med najbolj cenjene tehnične univerze v Evropi, je močno prisotna v mednarodni znanstveni skupnosti, na mnogih področjih je vključena v najvidnejše znanstvene projekte (elektronika, gozdarstvo, strojna mehanizacija, gradbeništvo, kemična in energetska industrija, vojaška industrija, informacijsko-telekomunikacijska tehnologija), s svojimi raziskovalnimi inštituti, z drugimi sodelujočimi institucijami (komercialni razvojni centri, regionalni center odličnosti - Kulminatum) ter s tesnim sodelovanjem z visokotehnološkimi podjetji pa oblikuje edinstven znanstveni park – Otaniemi znanstveni park, poznan tudi kot "Highway of Knowledge" (A High-tech Country, 2003).

Finsko dojemanje tehnološkega napredka združuje razvoj novih visokotehnoloških panog s tradicionalnimi panogami in industrijami lokalnega območja. Usmerjeno je na ozko specializirana področja ter na iskanje globalnih niš, pri čemer poudarja tako lokalno inovativnost kot lokalne sinergije. Opira se na načelo, da inovativnost poteka ob sodelovanju podpornih in sorodnih institucij ter v zelo lokaliziranem procesu (Jaklič, 1999, str. 134). Inovativnost in tehnološki napredek je mogoče doseči s povezovanjem, soodvisnostjo in sožitjem ekonomskih subjektov v lokalnem okolju, ki skupaj tvorijo uspešne grozde.

3.1.9. INFRASTRUKTURA

Eno izmed meril za ocenjevanje celostne razvitosti gospodarstva oziroma njegove konkurenčnosti je razvitost temeljne, industrijske in znanstvene infrastrukture in zajema ocenjevanje sistema nacionalnih družbenih vrednot, sistema socialne oskrbe, izobraževalnega sistema, fizične infrastrukture, naklonjenosti države tehnološkim izzivom in vključenosti v mednarodne gospodarske aktivnosti (Cotič Svetina, 2002, str. 39). Medtem ko imajo moderne industrializirane države precej izenačeno (dobro razvito) temeljno infrastrukturo, h kateri sodijo predvsem električno omrežje, komunala, cestna in železniška infrastruktura in pristanišča, pa se večje razlike pokažejo pri naprednejših oblikah infrastrukture, ki so v stalnem procesu izboljševanja in nadgradnje in med katerimi ima v zadnjem času najpomembnejšo vlogo ICT²⁵ sektor.

²⁵ Information and Communication Technology

Finska je država z razvejanimi in s strateško pomembnimi prometnimi potmi, na drugi strani pa se uvršča v sam svetovni vrh glede razvitosti tehnološke infrastrukture, ki postaja za mednarodno konkurenčnost vse pomembnejša. Finski telekomunikacijski sektor sodi med najnaprednejše na svetu in za rast mednarodnih telekomunikacij je v veliki meri zaslužna prav Finska. Leta 2002 je 80% vseh Fincev imelo mobilne telefone, njihovo število pa je preseglo število fiksnih telefonskih priključkov že leta 1998²⁶. Finska je bila prva država, ki je pridobila licenco za vpeljavo mobilnega omrežja tretje generacije, ki temelji na tehnološkem standardu UMTS²⁷, pri tem pa licence ni prodala največjim ponudnikom mobilne telefonije, temveč operaterjem s kredibilnimi kvalifikacijami, z ustrežno infrastrukturo in s finančno vizijo za izgradnjo potrebnega omrežja²⁸ (Ahonen, 2003). Drugo hitro rastoče področje pa je uporaba interneta. Po raziskavah iz leta 2003 naj bi imela Finska že več kot 1,1 milijona internetnih priključkov, kar pomeni približno 230 priključkov na tisoč prebivalcev²⁹. Tudi po tem merilu je Finska vodilna na svetu, če izvzamemo nekatere najmanjše države (Singapur). Nadalje je zelo razširjeno elektronsko poslovanje (leta 2001 je Finska v tej kategoriji zasedla prvo mesto), ki se je najprej predvsem iz bančništva preneslo tudi v ostale sektorje, kot so zdravstvo, poštna storitve, storitve javnega prometa, zbiranje javnih naročil, zaposlovanje. Elektronsko poslovanje zahteva manj časa in denarja, kar povečuje učinkovitost. Splošno gledano je finska infrastruktura torej zelo dobro razvita. Kljub temu pa se vladni in zasebni naporji za izboljševanje oziroma posodabljanje državne infrastrukture še povečujejo, predvsem na področju informacijsko-telekomunikacijske tehnologije.

3.1.10. KONKURENČNOST

V sodobnih gospodarstvih, kjer prevladujejo storitve in v katerih čedalje večji pomen dobivata znanje in prenos informacij, naravna bogastva ne predstavljajo več primarne konkurenčne prednosti, saj se vrednostno razmerje med surovinami in produkcijskimi storitvami v končnih proizvodih vse bolj spreminja v korist slednjih. Nadalje je zastarelo mnenje, da je konkurenčnost plod obsežne in poceni delovne sile. Izboljševanje industrijskih postopkov in tehnologij (avtomatizacija) teži k zmanjšanju števila zaposlenih (modrih ovratnikov), zaradi česar postajajo stroški dela čedalje manj pomemben dejavnik konkurenčnosti (Jaklič, 1999, str. 36). Tradicionalni proizvodni dejavniki (naravni viri, delo, proizvodna sredstva) tako dobivajo drugoten pomen – pridobiti in učinkovito uporabiti jih je mogoče le s primernim znanjem, pri čemer pa je bistveno, kako je to znanje organizirano in uporabljeno. Eno temeljnih konkurenčnih prednosti prihodnosti predstavlja torej znanje organiziranja znanja.

²⁶ Istega leta je Finska postala tudi prva država na svetu, v kateri je število mobilnih telefonov preseglo 50% celotne populacije (Ahonen, 2003).

²⁷ Universal Mobile Telecommunications System

²⁸ Operaterji ocenjujejo, da bo prava komercializacija UMTS omrežja uspela leta 2005.

²⁹ Finci internet tudi intenzivno uporabljajo. Leta 2003 je več kot 1,5 milijona Fincev, starih med 15 in 79 let, uporabljajo internet vsaj 5 dni v tednu. Vse šole, knjižnice in večina javnih ustanov je že nekaj let priključenih na internet (Ahonen, 2003).

Finski je v devetdesetih letih uspel ravno ta prehod na tretjo stopnjo razvitosti, kjer inovativnost postane glavni dejavnik konkurenčnosti. Na tej stopnji ima pomembno vlogo vlada, ki preko izobraževalnega sistema, javnih in zasebnih vlaganj v raziskave in razvoj in preko regulatornih mehanizmov³⁰ v prid nastajanja visokotehnoloških podjetij ustvarja pogoje za stalno učenje, tehnološke izboljšave oziroma njeno komercializacijo in generiranje inovacij, s čimer povečuje mednarodno konkurenčnost (Jaklič, 2002). Po kriterijih "The World Competitiveness Yearbook" je Finska v letu 2003 med državami z manj kot 20 milijoni prebivalcev zasedla prvo mesto. World Competitiveness Yearbook pri ocenjevanju svetovne konkurenčnosti vključuje naslednje kriterije:

- makroekonomske razmere v domačem gospodarstvu (devizni tečaj, obrestna mera, javni dolg),
- internacionalizacija (udeležba države v mednarodnih gospodarskih tokovih),
- vlada (prispevek h konkurenčnosti države preko koordinacije mikroekonomskih ter makroekonomskih politik),
- finančni sistem (finančni trgi in kvaliteta finančnih storitev),
- management (inovativnost, dobičkonosnost in odgovornost managementa v podjetjih),
- infrastruktura,
- znanost in tehnologija,
- človeški faktor (potencial).

Po teh kriterijih je bila Finska prva že leta 2002 in med vsemi državami sveta zaostaja le še za ZDA. Da imajo zelo konkurenčno poslovno okolje, so dokazale tudi ostale nordijske države, ki so se med državami do 20 milijonov prebivalcev uvrstile: Danska na tretje, Švedska na sedmo in Norveška na dvanajsto mesto (The World Competitiveness Yearbook, 2003). Finska je bila med vsemi državami najboljše ocenjena pri učinkovitosti poslovanja in administracije, javnih institucijah in pripravljenosti komunikacijskega omrežja³¹. Tretja je bila v tehnološki naprednosti in celostni infrastrukturi ter šesta v tehnološki infrastrukturi. Njena nekoliko slabša stran je domače gospodarstvo, ki je bilo leta 1997 ocenjeno kot dvaindvajseto. Na področju učinkovitosti poslovanja je bila prva v naslednjih kategorijah: usposabljanje zaposlenih, pravice in odgovornosti delničarjev, tvegani kapital, preglednost (transparentnost) finančnih institucij, kreditiranje, menedžerska odgovornost do družbe. Na področju vladne učinkovitosti je bila prva v naslednjih kategorijah: konkurenčna zakonodaja (lojalna konkurenca), javne storitve, stroški kapitala, varnost finančnih transakcij, prehod in menjava blaga. Na področju infrastrukture pa je bila prva v kategorijah: prenos znanja (med univerzami in podjetji), razvoj in aplikativnost tehnologij, izobraževalni sistem (univerzitetno izobraževanje), tehnološko sodelovanje med podjetji, varnost informacij, spodbujanje (financiranje) tehnološkega razvoja, bralne navade, informacijska tehnologija in njeno uvajanje (Finnish business environment is one of the world's most competitive, 2003).

³⁰ Zmanjševanje administrativnih ovir za ustanovitev podjetja, liberalnejša stečajna zakonodaja za takšna podjetja, zaščita intelektualne lastnine (Jaklič, 2002)

³¹ Communications Network Readiness Index

Spomladi leta 2000 je Evropska unija sprožila program reform, znan kot lizbonska strategija, po katerem naj bi do leta 2010 postala najbolj konkurenčno in dinamično gospodarsko območje na svetu oziroma gospodarstvo, ki temelji na znanju. Sposobno bi bilo dosežati trajno gospodarsko rast, ustvarjati nova in boljša delovna mesta ter doseči tesnejšo socialno povezanost med državami. V letnem poročilu leta 2003 – The Lisbon Review 2002-2003 – ki ocenjuje dosežke posameznih držav pri uresničevanju skupne strategije EU, je Svetovni gospodarski forum objavil rezultate, ki kažejo na to, da je Finska po kriterijih lizbonske strategije³² edino trdno oziroma vodilno gospodarstvo (World Economic Forum report gives Finland high ratings, 2002). Finska se je odlično odrezala tudi v drugih poročilih – Svetovni gospodarski forum jo je ocenil kot najuspešnejšo državo sveta pri razvijanju, uvajanju in uporabi informacijsko-telekomunikacijske tehnologije (Global Information Technology Report 2002-2003). Podobno velja tudi za oceno časnika The Economist, ki preko svoje enote EIU³³ nakazuje, da bo Finska v obdobju 2004-2008 tretja najboljša država na svetu v sklepanju poslov (EIU rankings move Finland up five places, 2003). Prispevek k tako dobrim rezultatom prinašata tudi visoka osveščenost Fincev glede varstva okolja, saj raziskave kažejo, da tiste države, ki imajo striktno zakonodajo na področju varstva okolja, dosegajo višjo stopnjo rasti, in zelo nizka stopnja korupcije v državi, ki je bila leta 2003 po mednarodni primerjavi CPI³⁴ med 133 obravnavanimi državami najnižja (Transparency International Corruption Perceptions Index, 2003). Kljub visoki uspešnosti pa med analitiki prevladuje mnenje, da se finska konkurenčna moč še ni v celoti izkazala v trdih kazalcih uspešnosti, oziroma da bo gospodarska moč Finske v prihodnjih letih še naraščala.

3.1.11. LOKALNE SINERGIJE IN RECIPROČNOST

Za stabilno in konsistentno gospodarsko rast je nujno izpolnjevati številne kriterije; potrebno je imeti ustrezno izobražene ter usposobljene kadre, proizvodno ter izvozno učinkovito industrijo, določeno surovinsko osnovo (ta sicer izgublja na pomenu), učinkovitost vlade in javnih institucij, razvit finančni sistem (bančništvo), razvejano infrastrukturo, podjetja z visokimi dodanimi vrednostmi, politično harmonijo v državi ter usklajenost ekonomskih politik, odprte mednarodne kanale (distribucija, trženje), slediti je treba tehnologijam oziroma razvijati nove, spodbujati inovativnost, ustvariti privlačno poslovno okolje, ki privablja tuje naložbe in imeti vrhunsko znanje. Za prehod na najvišjo stopnjo razvitosti³⁵ je potrebno preiti iz statusa uvoznika znanja, podjetniških idej in inovacij v status generatorja znanja v vsaj nekaterih sektorjih oziroma globalnih nišah (Jaklič, 2002).

³² Najbolje je bilo ocenjeno kar v šestih od osmih kategorij, in sicer v naslednjih kategorijah: inovacije, raziskave in razvoj, liberalizacija kapitala, podjetniško okolje, trajni razvoj ter industrije omrežja.

³³ The Economist Intelligence Unit

³⁴ International Corruption Perceptions Index

³⁵ Imenovana tudi tretja stopnja razvitosti v trifaznem modelu razvitosti držav, ki ga je izpeljal znani ameriški ekonomist Michael Porter.

Kot je razvidno iz prejšnjih strani, je Finska na zgoraj naštetih področjih zelo uspešna. Jasno je, da ima vrhunsko znanje, vendar pa ji tako znanje ne bi nič koristilo, če ga ne bi znala pravilno uporabiti. Za to pa je potrebno vzajemno sodelovanje, koordinacija ter angažiranost vseh akterjev v gospodarstvu. Finska s prepletenostjo vzajemnih odnosov med univerzami, podjetji, vlado, raziskovalno-razvojnimi inštituti, privatnim in javnim sektorjem to tudi potrjuje. Velik pomen daje oblikovanju grozdov, ki vključujejo podjetja iz lokalnega okolja, ki medsebojno sodelujejo in konkurirajo ter so povezana z lokalnimi podpornimi institucijami. Potrebo po tovrstnem povezovanju so uvideli v začetku devetdesetih let, ko je Finski inštitut za raziskave na področju ekonomije - ETLA³⁶ v obsežni študiji analiziral konkurenčne prednosti države, prihodnjo možno usmeritev gospodarstva ter preučil obstoj grozdov oziroma možnosti za njihovo oblikovanje za skoraj vsako industrijsko panogo. Analiza je pokazala, da je na Finskem prisotnih deset grozdov in nakazala potrebo po skupni usmeritvi države, ki se kaže v poudarjanju pomena lokalnih sinergij ter vzajemnega sodelovanja v lokalnem okolju, ki tako dviguje svojo produktivnost ter posledično blaginjo v državi. Najstarejši grozd na Finskem predstavlja gozdarstvo oziroma lesna industrija, kasneje sta se razvila kovinarski in energetska grozd. Najhitreje rastoči grozd pa je v novejšem času okoljevarstvena in informacijsko-telekomunikacijska tehnologija, ki je finski glavni izvozni adut in je odločilno pripomogla k finskemu gospodarskemu razcvetu.

Pozitivne sinergije med družbenimi institucijami in skupinami Finska potrjuje tudi na primeru švedske manjšine, ki predstavlja slabih 6% celotnega prebivalstva. Švedščina na Finskem velja za drugi uradni jezik in čeprav v dveh jezikih, finska družba funkcionira zelo dobro. Število Švedov, kot posledica njihove stoletja dolge vladavine nad Finci, sicer že več stoletij vztrajno upada, a Finska kljub temu upošteva njihov jezik in kulturo, pri čemer je lahko za zgled vsem državam sveta z manjšinskimi etničnimi skupinami (Ekberg, 2001). Tako imajo finski državljani pravico do poučevanja v šolah v maternem jeziku – finščini ali švedščini. Obstaja tudi več zasebnih šol na različnih stopnjah, ki so namenjene izobraževanju švedske manjšine. Tudi največja finska univerza – helsinška univerza – ima status dvojezične univerze (Horn, 2000). Na področju zaposlovanja so finski Švedi deležni enakih postopkov in pravic kot avtohtoni Finci. Nadalje je švedščina prisotna tudi v medijih in kulturnih institucijah.

3.2. ŠVEDSKA

Švedska je ena izmed tistih evropskih držav, ki so se s svojo nevtralnostjo in brez vojnih obdobj skozi celotno 20. stoletje razvijale v danes sodobno visokotehnološko kapitalistično gospodarstvo in v kombinaciji z državnimi socialnimi pravicami oziroma koristmi je Švedska dosegla zavidanja vreden življenjski standard. Ima moderen sistem distribucije, odlično notranje in zunanje komuniciranje (pretok informacij) in sposobno delovno silo. Gozdovi, hidroenergija in železova ruda določajo osnovo naravnih bogastev švedske ekonomije, ki je

³⁶ The Research Institute of the Finnish Economy

močno izvozno naravnana. Zelo močno je zasebno podjetništvo, ki predstavlja okoli 90% industrijske proizvodnje, od tega 50% inženiring, ki gre večinoma v izvoz. Industrija sicer zavzema 29% bruto domačega proizvoda, poljedelstvo na drugi strani le 2%, kar predstavlja okoli 2% vseh zaposlenih; najbolj razširjen pa je storitveni sektor, ki predstavlja 69% BDP (Sweden Economy, 2003). Ta ugodna struktura je bila ob koncu devetdesetih let ob svetovnih gospodarsko neugodnih razmerah nekoliko porušena, saj se je država bojevala s proračunskimi težavami, visoko nezaposlenostjo in postopnim upadanjem konkurenčnosti na mednarodnih trgih. Vlada je z disciplinirano fiskalno politiko leta 2001 uspela doseči proračunski presežek, a se je že naslednje leto zaradi upočasnjene svetovne rasti, upada dohodka in povečanih državnih izdatkov zmanjšal za več kot polovico. Primarni cilj švedske centralne banke je stabilnost cen, pri čemer ciljna inflacija znaša 2%.

Tako kot finsko se je tudi švedsko gospodarstvo po hudi krizi v začetku devetdesetih let hitro prestrukturiralo. Kriza je bila posledica povečevanja stroškov oziroma upada dohodka podjetij, izpostavljenih mednarodni konkurenci na eni strani ter splošne krize v bančništvu na drugi strani. Skorajšnji propad bančništva (finančnih storitev) je vlada skušala rešiti z neposrednimi finančnimi pomočmi. Recesija je terjala tudi visoko nezaposlenost. Registrirana brezposelnost je z 1,5% v letu 1990 narasla na 8,3% v letu 1993, celotna brezposelnost pa je tega leta znašala 15%. Nadalje so zaradi visoke brezposelnosti nižji davčni prihodki in povečani državni izdatki povzročili krizo v javnih financah. Proračunski primanjkljaj je leta 1993 znašal okoli 12% BDP, medtem ko je med letoma 1989 in 1996 javni dolg z 42% narastel na 84% BDP (Swedish industry, 2003).

Švedska industrija je tradicionalno temeljila na predelavi surovin (les, železova ruda, druge kovine) in čeprav so te industrije še vedno pomemben element v švedski industrijski strukturi, je danes glavni konkurenčni dejavnik industrije znanje oziroma učinkovita uporaba znanja. To potrjuje zelo hitra rast telekomunikacij in farmacevtske industrije. Med razloge za tako hitro prilagoditev strukturnim spremembam sodijo hitro rastoči sektor informacijske tehnologije³⁷ oziroma visoka vlaganja vanj, širjenje računalništva in interneta. Švedska skupaj s Finsko odpira novo mrežno gospodarstvo³⁸, kjer se tradicionalne industrijske panoge povezujejo z novimi storitvenimi sektorji in tako skupno nastopajo v ostri svetovni konkurenci (Swedish industry, 2003). S prestrukturiranjem industrijske osnove, z vključitvijo v EU leta 1995, z reformami ekonomske politike, med katerimi so: obširna davčna reforma, ki je znižala mejno davčno stopnjo na dohodek kot tudi korporativne davke; deregulacija financ, telekomunikacij, poštne in drugih storitev; večja proračunska disciplina; pokojninska reforma ter pod vplivom ostalih sprememb (hitra globalizacija trgov, ostrejša konkurenca, splošni tehnološki napredek) je Švedski v zadnjih petnajstih letih uspelo zgraditi drugačno poslovno in politično okolje, v katerem podjetja, regije oziroma država kot celota privabljajo tuje investicije, vlagajo v raziskave in razvoj in ustvarjajo nova delovna mesta.

³⁷ Švedska je danes ena vodilnih držav pri investicijah v informacijsko in telekomunikacijsko tehnologijo kot tudi po številu osebnih računalnikov, internet priključkov in mobilnih telefonov.

³⁸ New Network Economy

Spremenila se je gospodarska struktura, znotraj katere se je postopoma povečeval storitveni sektor, in sicer (bolj kot v drugih državah) javni storitveni sektor kot posledica namerne odločitve vlade, da uvede učinkovit sistem zdravstvene oskrbe, izobraževanja in predšolske vzgoje. Najhitreje rastoči segment znotraj storitev pa je B2B e-poslovanje³⁹ različnih vrst, ki je leta 2002 predstavljal okoli 18% vseh storitev. Na drugi strani se je v zadnjih nekaj desetletjih občutno zmanjšal pomen nekdanjih močnih industrij, kot so lesnopredelovalna industrija, metalurgija, rudarstvo, ladjedelništvo in tekstilna industrija. Okoli 65% celotne industrijske proizvodnje gre v izvoz. V izvozni strukturi največji delež zavzema inženiring (40%), sledijo lesni proizvodi (11%), železo, jeklo in druge kovine (8%) ter farmacevtski izdelki (6%). V zadnjih desetletjih izgublja na veljavi inženiring, pridobivata pa transportna oprema in informacijsko-telekomunikacijska tehnologija, ki predstavljata skoraj tretjino izvoza, katerega glavni trgi so EU (55%), ostale evropske države (17%), Severna Amerika (13%) in Azija (11%) (Sweden Economy, 2003). Med državami so najpomembnejše trgovinske partnerke: Nemčija, ZDA, Velika Britanija, Norveška, Danska in Finska.

Švedska pri vlaganju v raziskave in razvoj sodi med vodilne države sveta. Leta 2001 so ti zneski dosegli 4% BDP, od česar jih je daleč največ (3,3%) namenjeno v industrijo. Dvajset najbolj tehnološko naprednih podjetij, večinoma dejavnih v farmacevtski in avtomobilski industriji, aeronavtiki, težki mehanizaciji in informacijski tehnologiji, zavzema dve tretjini vseh R&R investicij. Usmeritev na industrije, ki temeljijo na znanju, se izkazuje skozi praktične aplikacije informacijsko-telekomunikacijske tehnologije, še posebej v podjetjih in gospodinjstvih, pri čemer je Švedska vodilna država. Da je Švedska osredotočena na znanje, potrjuje tudi spremenjena struktura investicij. Te se od tradicionalnih industrij preusmerjajo v raziskave in razvoj, trženje, izobraževanje oziroma delovno izpopolnjevanje, varovanje okolja ter programsko opremo in tovrstne investicije v znanje predstavljajo okoli 80% vseh investicij⁴⁰ (Swedish industry, 2003). Podobno visoko kot finska je tudi švedska skrb za okolje, ki je aktivirana preko okoljevarstvene zakonodaje oziroma njene davčne regulative, emisijskih toleranc in spodbude po izkoriščanju obnovljivih virov.

Zaradi majhnosti domačega trga se je na Švedskem že zgodaj pokazala potreba po mednarodnem povezovanju. Uspešna in inovativna podjetja so hitro dosegla prevlado na domačem trgu, kar jih je sililo k širitvi proizvodnje v tujino⁴¹ in k izvozu, na drugi strani pa so se v zadnjih dvajsetih letih močno povečale neposredne tuje investicije v državo⁴², kar je

³⁹ Business to business e-commerce. Tovrstno poslovanje zmanjšuje stroške poslovanja na tri načine:

- zmanjšuje transakcijske stroške in stroške posredovanja, kar podjetjem olajša poslovne odločitve,
 - omogoča boljši pregled nad ponudbeno verigo in pogoji poslovanja,
 - omogoča učinkovito ravnanje z zalogami – njihovo zmanjševanje, ali celo odpravo
- (A thinkers' guide, 2000).

⁴⁰ Skupno so te investicije konec devetdesetih let znašale 6,5% BDP, kar presega znesek ZDA (6%) in povprečje EU (4%) (Swedish industry, 2003).

⁴¹ Nekatera najuspešnejša podjetja, kot so Ericsson, Alfa Laval (kmetijska mehanizacija) in SKF (industrijski ležaji) so že v dvajsetih letih 20. stoletja polovico svojih delavcev zaposlovala zunaj Švedske.

⁴² Podjetja s tujim lastništvom, med katerimi prevladujejo ameriška, britanska in finska, danes zaposlujejo že okoli 33% švedske delovne sile.

posledica obstoja oziroma prisotnosti vrhunskega znanja ter ustrezne (tehnološke) infrastrukture. Pomemben element pri prestrukturiranju švedskega industrijskega sektorja so v zadnjih desetletjih združitve in prevzemi podjetij. Medtem ko so bili v sedemdesetih in osemdesetih letih značilni prevzemi manjših podjetij v državi s strani večjih, pa je v zadnjem desetletju opazna internacionalizacija oziroma prevzemanje uglednih švedskih podjetij s strani tujih multinacionalk⁴³.

Švedska ima poleg Danske najvišjo davčno obremenitev na svetu. Leta 2001 so davki znašali 51% BDP. Visoki so prispevki za socialno varnost in predstavljajo skoraj 40% bruto plače, od česar je približno 80% obligatoren davek, ostali del pa je odvisen od pogajanj oziroma dogovora z zaposlenimi v kolektivnih pogodbah. Tudi stopnja davka na dodano vrednost – VAT⁴⁴ je z 20% med najvišjimi v Evropi in velja za vse izdelke in storitve z le malo izjemami. Nadalje se švedski davčni sistem razlikuje od ostalih po visoki stopnji davka na dohodek, ki velja tudi za zelo nizke dohodke. To gre pripisati zelo nizkim davčnim olajšavam in visokim mejnim davkom na dohodek (znesek na dodatno prisluzeno denarno enoto), ki se pojavijo že pri nizkih dohodkih. Ker to lahko ogrozi socialni položaj delavcev z nizkimi dohodki, je vlada nedavno sprejela milejšo davčno politiko za omenjeno skupino (Swedish industry, 2003). Davki na premoženje in dobiček od delnic (dividende) so višji kot v večini ostalih držav; to pa še posebej velja za okoljske in energetske davke.

Švedska industrijska politika je v začetku osemdesetih let prešla iz negativne v pozitivno in se usmerila v pospeševanje novih visokotehnoloških dejavnosti in izvoza ter v pomoč malemu gospodarstvu. Osredotočena je bila predvsem na prestrukturiranje obstoječih sektorjev v težavah oziroma na njihovo prilagajanje novim zahtevam ob hkratnem ohranjanju elementov socialne varnosti in doseganju polne zaposlenosti preko aktivne politike na trgu delovne sile. Preobrazba je z obširno vladno podporo potekala v smeri opuščanja delovno intenzivnih industrij in širjenja kapitalno intenzivnih in izvoznih industrij (Jaklič, 1999, str. 86). Preko politike javnih izdatkov vlada pomaga sektorjem, podjetjem in delavcem pri strukturnem prilagajanju. Pomoči so dostopne vsem podjetjem, ne glede na sektor. Preko subvencij podpira uporabne raziskave in razvoj in posebno razvoj malih in srednje velikih podjetij, ki se usmerjajo na tržne niše na svetovnem trgu na področju energetike, varovanja okolja in informacijsko-telekomunikacijske tehnologije. Ta podjetja prejemajo pomoči, ki so obdavčene in morajo biti v celoti povrnjene, tudi preko regionalnih razvojnih skladov. Vlada preko programov poklicnega usposabljanja, prekvalificiranja, spodbujanja inovativnosti in dviga kakovosti dela spodbuja tudi razvoj človeškega kapitala. Nadalje švedska izvozna kreditna družba podeljuje državne kredite za pospeševanje izvoza.

⁴³ Primeri takšnih prevzemov so Volvo in Saab, ki sta prišla pod okrilje ameriškega Forda oziroma General Motorsa, najstarejše podjetje Stora (lesni proizvodi), ki se je združilo s finskim Ensom in je v finski lasti, farmacevtski podjetji Pharmazia in Astra pa sta prevzeli ameriški Pfizer oziroma britanska Zeneca.

⁴⁴ Value Added Tax

3.3. NORVEŠKA

Za razliko od Finske ali Švedske, ki pri prilagajanju industrije strukturnim spremembam vodita pozitivno industrijsko politiko, ta na Norveškem ni bila tako uspešna. Norveška ima še vedno pretežno negativno (defenzivno) industrijsko politiko, ki je usmerjena v ohranjanje starih, obstoječih industrijskih sektorjev. Vladne pomoči so bile namenjene predvsem tradicionalnim norveškim industrijam, kot so metalurgija, rudarstvo, ribištvo, gozdarstvo in ladjedelništvo in so težile k ohranjanju zaposlenosti v njih (Jaklič, 1999, str. 89). Konec šestdesetih let so bila odkrita prva nahajališča nafte v Severnem morju in desetletje pozneje je prišlo do preusmeritve zaposlenosti iz proizvodnega v javni storitveni sektor. Norveška poleg Švedske in Danske sodi med tiste države OECD z največ zaposlenimi v javnem sektorju. Javna poraba in javni transferi predstavljajo okoli 20% BDP in se financirajo pretežno preko davkov in drugih dajatev. Davčna obremenitev je sicer nižja kot v ostalih skandinavskih državah, vendar opazno večja od povprečja industrializiranih držav, kar je posledica družbene ureditve skandinavskih držav, ki storitve v zdravstvenem in izobraževalnem sektorju smatrajo kot družbeno odgovornost, medtem ko so v drugih razvitih državah te storitve bolj pogosto v domeni privatnega sektorja, oziroma so financirane s strani uporabnikov (Skeie, 2002). Norveška svojim državljanom nudi obširne zdravstvene storitve in ima dobro razvito mrežo socialne varnosti, saj so vsi njeni rezidenti po vsej državi obravnavani enako in so v primeru bolezni, visoke starosti ali nezaposlenosti upravičeni do zvezne ekonomske pomoči oziroma do drugih oblik družbene podpore.

Tudi norveško gospodarstvo je v začetku devetdesetih let preživelo gospodarsko krizo, ki je terjala visoko nezaposlenost, povzročila krizo finančnih institucij in prizadela izvoz. Toda že leta 1993 je nastopilo obdobje dolge gospodarske rasti. Norveški je v naslednjih letih uspelo ohranjati nižjo rast cen in stroškov kot državam trgovinskim partnerkam, kar je okrepilo njeno mednarodno konkurenčnost. Nadalje so se z zniževanjem obrestnih mer leta 1993 s strani centralne banke podjetjem odprle investicijske možnosti tako doma kot v tujini – posledično se je povečal izvoz. V naslednjih petih letih je povprečna stopnja rasti BDP znašala 3,7%, brezposelnost se je prepolovila in močno so se povečali naporji za iskanje zaposlitve, posebno med mladimi in ženskami. Poleg dobičkonosnosti naftnopredelovalnih dejavnosti, visoko zaposlenost omogočata aktivna politika na trgu delovne sile in preusmeritev zaposlovanja v javni sektor (Skeie, 2002).

Storitveni sektor, ki poleg javnih storitev vključuje bančništvo, zavarovalništvo, transport in komunikacije, danes zaposluje več kot polovico delovne sile in prav storitve naftne industrije so v zadnjih petindvajsetih letih občutno narasle. Posledično se je zaradi dohodkov od prodaje nafte povečeval bruto družbeni proizvod⁴⁵, ki je leta 2002 na prebivalca znašal 32.700 USD (Norway Economy, 2003). V obdobju od leta 1980 do leta 2000 se je proizvodnja nafte povečala za štirikrat, kar Norveško med svetovnimi izvoznici nafte uvršča na tretje mesto,

⁴⁵ Dodana vrednost, merjena kot BDP, se je skozi 80. in 90. leta povečala za skoraj 80%, medtem ko je ta odstotek za EU znašal 50%, za ZDA pa 70% (Skeie, 2002).

za Savdsko Arabijo in Rusijo. Leta 2001 so naftnopredelovalne dejavnosti predstavljale že skoraj četrtino BDP. Dohodki od njene prodaje so bili povečini razdeljeni gospodinjstvom in podjetjem v obliki subvencij in transferov, višjih državnih izdatkov in davčnih olajšav (Jaklič, 1999, str. 89). Čeprav je spremenjena alokacija produkcijskih sredstev na videz logična posledica novih gospodarskih priložnosti, pa zmanjšani izvoz iz tradicionalnih industrij povzroča potencialno nevarnost za celotno gospodarstvo, saj se zaradi nihanja cen nafte na svetovnih trgih v primeru nizkih cen precej zmanjša izvozna sposobnost norveškega gospodarstva oziroma možnost nadomeščanja uvoza. Vse od leta 1989 je Norveška v plačilni bilanci praviloma dosegala visok presežek, kar je rezultat tako povečanega izvoza surovin – predvsem nafte in zemeljskega plina – kot tudi višjih cen nafte. Povečana proizvodnja nafte ob postopnem zmanjševanju uvoza, povezanega z naftnimi investicijami, narekuje naraščajoče presežke v plačilni bilanci tudi v prihodnjih letih (Skeie, 2002). Ekonomska politika še naprej temelji na ekspanzivni fiskalni politiki z majhnim poudarkom na strateško usmerjeni ekonomski politiki. Kljub visokemu življenjskemu standardu, ki ga v veliki meri omogoča izvoz nafte, vlada misli na čas v prihodnjih nekaj desetletjih, ko bo nafte počasi pričelo zmanjkovati. Vlada zato z nafto povezane proračunske presežke shranjuje v ta namen osnovanem skladu GPF⁴⁶, ki privarčevane zneske investira v tujini in katerega vrednost je ocenjena na preko 43 milijard USD. Fiskalna politika, zasnovana v drugi polovici devetdesetih let, je težila k uravnoteženemu proračunu in k enakomerni porabi naftnih dohodkov skozi čas, toda višje cene nafte v zadnjih nekaj letih so ustvarile občutno višji dohodek, kot je predvidevala vlada in tako naj bi vladni naftni sklad v prihodnjih letih še rasel. To je vlado napeljalo k oblikovanju jasne strategije o porabi naftnih dohodkov v prihodnjih nekaj letih. Vzporedno z novimi smernicami fiskalne politike se je preoblikovala tudi monetarna politika. Ta ima za cilj zagotoviti stabilno vrednost domače valute oziroma deviznega tečaja. Njen operativni cilj je 2,5% inflacija na dolgi rok in je postavljen na osnovi povprečnih letnih inflacijskih stopnjah v devetdesetih letih.

Tudi sicer se je norveško trgovanje zelo internacionaliziralo in Norveška je v mednarodni menjavi ena najbolj aktivnih držav. Njen glavni izvozni partner je s 77% deležem Evropska unija, znotraj katere vodi Velika Britanija, sledijo Francija, Nemčija, Nizozemska, ostale nordijske države ter ZDA. Poleg zemeljskega plina in nafte oziroma njenih derivatov, katerih glavna trga sta Velika Britanija in Nizozemska in ki predstavljajo 45% celotnega izvoza, Norveška izvažata še produkte kovinske, kemične, strojne in ribiške industrije ter ladjedelništva (Norway Economy, 2003). Tudi na strani uvoza je norveški glavni partner Evropska unija, pri čemer je na prvem mestu Švedska pred Nemčijo, Veliko Britanijo in Dansko. Za njimi so ZDA. Ker je mednarodna menjava bolj izvozno usmerjena, Norveška dosega zunanjetrgovinski presežek.

V času recesije je vladna strategija vključevala usposabljanje in prekvalificiranje iskalcev zaposlitve, ki so tako pridobili spretnosti in sposobnosti, ki so bolj ustrezale zahtevam na

⁴⁶ Government Petroleum Fund

trgu dela, ko se je gospodarski položaj začel izboljševati (Hanisch, 2000). Ob koncu desetletja sta se stopnji rasti in zaposlenosti zaradi upočasnjene svetovne rasti nekoliko zmanjšali – leta 2002 je bilo tako zaposlenih 78% celotne delovne sile (16-64 let), stopnja rasti BDP pa je znašala 1,5%. V tem času so stroški dela naraščali bolj kot v partnerskih državah, kar je povzročilo naglo rast plač. Norveška je tako izgubila nekaj svoje konkurenčne moči, k čemur pa je bistveno pripomogla tudi močna valuta, katere vrednost je sredi leta 2000 zaradi razlik v obrestnih merah med Norveško in njenimi trgovinskimi partnericami ter zaradi visokih cen nafte opazno narasla. Na drugi strani pa močna krona zaradi nižjih uvoznih cen prispeva k nižji rasti domačih cen, medtem ko imajo naraščajoči stroški nasproten učinek (Skeie, 2002).

Glede varovanja okolja je Norveška podobno osveščena kot Finska ali Švedska. Temu problemu posveča precej pozornosti, za ohranjanje okolja investira velike zneske ter sodeluje v lokalnih, regionalnih in globalnih okoljevarstvenih projektih. Svojo vizijo širi tudi v druge države oziroma tuje regije (vzhodna in srednja Evropa, Kitajska, južna Afrika) in obstaja nemalo primerov sprejetja norveških okoljevarstvenih nazorov v mednarodnem merilu (Grimsmo, 2002).

Norveška se torej pri oblikovanju svojega poslovnega okolja oziroma pri doseganju mednarodne konkurenčnosti ni usmerila na način, kot sta to storili Finska ali Švedska. V informacijsko-komunikacijski tehnologiji Norveška zaostaja za njima, saj se je bolj osredotočila na ohranitev zaposlenosti v tradicionalnih industrijah, ki temeljijo na naravnih bogastvih, pri čemer največ investicij nameni za podporo naftni industriji. Posledično je slabše kot v obeh vzhodnih sosedah razvita tudi tehnološka infrastruktura, inovativnost, sodelovanje univerz z industrijo, vlaganje v raziskave in razvoj novih tehnologij in mednarodna vključenost v visoko tehnološke projekte, kar se odraža v manjšem zanimanju tujih investorjev za norveški kapital.

3.4. DANSKA

V povojnem obdobju je Danska, tako kot ostale razvite evropske države, beležila visoko gospodarsko rast. Industrializacija je odpirala nova delovna mesta, močno se je povečala zaposlenost, posebno žensk. Proti koncu šestdesetih let je bila dosežena skoraj polna zaposlenost in posledično so hitro rasle tudi plače. Z naftno krizo leta 1973 je cvetoče dansko gospodarstvo doživelo padec proizvodnje in zaposlenosti. Sledilo je desetletje stagnacije z naraščajočo inflacijo in obrestnimi merami, plačilno-bilančnim primanjkljajem ter javnim dolgom. Z ostrejšo dohodkovno in fiskalno politiko, s trdno tečajno politiko in z liberalizacijo pretoka kapitala s tujino je Danski sredi osemdesetih let uspelo močno znižati obrestne mere, kar je vodilo do povečanja zasebnih investicij (Hjulsager, 2003). Brezposelnost je padla, pospešila se je gospodarska rast in država je zopet dosegla proračunski presežek. Da bi vlada izboljšala stanje v plačilni bilanci in na strani javnega dolga, je konec osemdesetih let spremenila davčno politiko (povišala je nekatere posredne in neposredne davke, na primer

davek na komercialna posojila; uvedla je reformo, katere cilj je bil promovirati zasebno varčevanje) in preko nje želela dvigniti konkurenčnost. Učinki so bili pozitivni, zmanjšal se je uvoz in povečal se je izvoz, kar je močno popravilo stanje v zunanjetrgovinski bilanci, ki je leta 1990 prvič po dolgem času pokazala presežek, s pomočjo katerega je Danska lahko začela odplačevati svoj dolg.

Vendar pa sta recesija in upočasnjena svetovna gospodarska rast v začetku devetdesetih let zopet zmanjšali danski izvozni potencial na nekaterih ključnih trgih (Švedska, Velika Britanija), kar ji je uspelo delno kompenzirati s povečanim izvozom na trgu združene Nemčije. Opazna je torej cikličnost danskega gospodarstva in te ciklične značilnosti so bile prisotne tudi pri drugih skandinavskih gospodarstvih (Norveška, Finska). Po krizi je vlada poskušala z manj restriktivno fiskalno politiko skozi novo davčno reformo⁴⁷, z aktivnejšim mednarodnim trgovanjem in z opustitvijo nekaterih preteklih ukrepov spodbuditi proizvodnjo in zaposlenost, kar je skupaj s padcem obrestnih mer ponovno pospešilo gospodarsko rast in postopoma zniževalo brezposelnost. Tako je dansko gospodarstvo do konca devetdesetih let dosegalo visoko rast, v naslednjih nekaj letih pa se je zaradi globalne recesije ta nekoliko zaustavila. Leta 2002 je rast BDP znašala 1,7%.

Danska je danes majhno, odprto gospodarstvo, visoko odvisno od mednarodne menjave, ki zavzema približno dve tretjini BDP. Njen glavni trgovinski partner je Nemčija, pomembne pa so še Švedska, Velika Britanija, Norveška in ZDA. Medtem ko so tradicionalno vodilno vlogo pri izvozu imeli kmetijski proizvodi, v novejšem času vse večji delež zavzemajo industrijski proizvodi. Stroji in instrumenti za industrijo so glavni izvozni člen, sledijo proizvodi biokemične industrije, ladjedelništva ter industrijsko procesirani kmetijski proizvodi (H. Pedersen, 2002). Danska izkorišča tudi energetske vire – nafto in zemeljski plin v Severnem morju. Skozi 90. leta ji je uspelo doseči samozadostno energetske oskrbo in danes je Danska neto izvoznica fosilnih goriv (P. Pedersen, 2002). Zaradi svoje majhnosti in omejenosti naravnih virov mora Danska na drugi strani precej uvažati. Potrošne dobrine predstavljajo okoli 30% uvoza, ostalo zavzemajo surovine, polproizvodi za industrijo, kemikalije, strojna in transportna oprema. Posledično je bil zaradi močne mednarodne odvisnosti vseskozi eden glavnih ciljev ekonomske politike stabilen menjalni tečaj⁴⁸ (H. Pedersen, 2002).

Danske obrestne mere so tesno povezane z gibanjem svetovnih obrestnih mer. Do devetdesetih let je Danska vodila politiko visokih obrestnih mer, ki so bile potrebne za zagotovitev zadostnega pritoka kapitala, in tako financirala deficit v tekočem delu plačilne bilance. Ugodnejše ekonomske razmere v letih po krizi so zmanjšale tveganje padca vrednosti

⁴⁷ Po tej reformi naj bi večji del obdavčljivega dohodka oziroma davčne osnove predstavljali posredni davki, kot na primer t.i. zeleni davek, ki naj bi prispeval k manjši porabi omejenih virov in snovi, ki onesnažujejo okolje (H. Pedersen, 2002).

⁴⁸ Zaradi tega se je Danska že vse od druge svetovne vojne vključevala v mednarodne programe, ki zadevajo menjalni tečaj, kot so: Brettonwoodski sporazum, European "snake", EMS (European Monetary System) in od leta 1999 EMU (European Monetary Union).

danske valute, kar je, ceteris paribus, vodilo k zmanjševanju razlike v obrestnih merah med Dansko in evro območjem.

Danska ima eno najvišjih stopenj participacije delovne sile na svetu. Visoka stopnja ekonomske aktivnosti se med drugim odraža v dejstvu, da javni sektor jamči za izvrševanje socialne ter zdravstvene pomoči otrokom, bolnim in starejšim, kar se v nekaterih drugih državah smatra za družinsko odgovornost ter je tudi posledica zelo visokega deleža delovno aktivnih žensk⁴⁹, v čemer jo v svetovnem merilu prekaša le Švedska (Jacobsen, 2003). Tipična skandinavska je tudi zaposlenost po sektorjih, kjer storitve zavzemajo kar 80% delež, od česar privatne storitve (večinoma trgovske, transportne, komunikacijske in finančne) predstavljajo okoli 50%, sledi industrija s 16% ter poljedelstvo in živinoreja s 4% (Denmark Economy, 2003). V zadnjih nekaj letih je opaziti trend upadanja zaposlovanja mlajših in starejših starostnih skupin na trgu dela zaradi daljšega in bolj množičnega izobraževanja na eni strani ter zgodnejšega upokojevanja na drugi. Ob koncu devetdesetih let je Danska po demografskih analizah uvidela postopno zmanjševanje delovne sile v prihodnosti in ustrezno poostrila politiko zaposlovanja, predvsem kar se tiče (zgodnjega) upokojevanja in z njim povezanih socialnih koristi. Hkrati je sprožila različne ukrepe aktiviranja za tiste, ki si sami niso našli dela, in omejila finančno podporo brezposelnim⁵⁰ (Jacobsen, 2003). Za razliko od večine drugih evropskih držav, kjer osnovne delovne pogoje določa zakonodaja, se na Danskem ti večinoma določajo na podlagi sporazumov med vodstvom organizacije ter zaposlenimi, za katerimi stojijo močni sindikati. Večinoma so predmet pogajanj raven minimalne plače, delovni čas in pravica do odsotnosti z dela.

Prispevek industrije k domačemu proizvodu je relativno majhen, oziroma je manjši kot v ostalih majhnih evropskih državah, kar je odraz hitre širitve javnega in zasebnega storitvenega sektorja. Dansko industrijo, ki v največji meri zajema metalurgijo, električno opremo ter elektronsko, prehransko, tobačno, papirno in grafično industrijo, obvladujejo majhna in srednje velika podjetja (P. Pedersen, 2002). Število velikih in svetovno znanih industrijskih podjetij (kot so Carlsberg, Lego, Danish Crown) ni veliko. Vlaganja podjetij v raziskave in razvoj so nekoliko nad povprečjem EU, hkrati pa so se opazno povečale neposredne tuje investicije v državo, ki v zadnjih letih daleč presegajo neposredne investicije danskih podjetij v tujini.

Na Danskem so bile že zgodaj poudarjene obrtniške spretnosti, pri čemer je bistvo obrtniške logike v tem, da poudarja osebne odnose in ne družinskih. Tako se zaradi drugačnega spleta družbenih odnosov v lokalni skupnosti, ki poudarja obrtnikovo osebno reputacijo, izoblikujejo podjetniška in ne industrijska okrožja (Jaklič, 1999, str. 161). V takšnih okrožjih obstajata dva tipa malih in srednjih podjetij, ki obvladujejo fleksibilno proizvodnjo. Na eni strani so

⁴⁹ Leta 2001 je bilo na Danskem zaposlenih 75% vseh žensk v starostni kategoriji od 16 do 66 let.

⁵⁰ Sprememba je vključevala znižanje maksimalnega obdobja prejemanja dnevnih denarnih pomoči. Pri brezposelnosti mladih pa je sprejela ukrep, da morajo tisti, ki si sami v 6-mesečnem roku ne morejo poiskati dela, na ustrezno izobraževanje oziroma usposabljanje, sicer se jim dnevna podpora zmanjša za polovico.

podjetja z znanjem in s spretnostmi, ki jih sestavljajo mojster podjetnik, vajenci, delavci popotniki⁵¹ in administracija, na drugi strani pa so podjetja, ki nimajo lastne proizvodnje oziroma delavnic, ampak se ukvarjajo s koordiniranjem številnih malih in srednjih podjetij (nudijo jim svoje distribucijske poti, svetujejo pri izbiri proizvodnje). V želji, da ne bi preveč ogrozila svoje samostojnosti ter izgubila fleksibilnosti s proizvodnjo enih in istih proizvodov, si mala in srednja podjetja običajno najdejo več partnerjev – koordinatorjev, za katere proizvajajo različne proizvode. Ti si morajo tako poiskati več pogodbenih podjetij, pri čemer jim je v podporo sistem lokalne skupnosti, ki omogoča zgraditi mrežo povezanih podjetij – podjetniška okrožja. Danski družbeno-poslovni sistem je pod močnim vplivom družbeno-ekonomskih dejavnikov (izobraževalni sistem, vloga sindikatov, vloga poklicnega statusa) na lokalni ravni. Podjetništvo ni enako močno razvito po vsej državi, za kar gre iskati razloge v fevdalni organiziranosti lokalne skupnosti v posameznih regijah. Vzhodno območje države je tako zelo nenaklonjeno novim podjetnikom. Nekoliko boljše je stanje na severu in na splošno velja dokaj šibko sodelovanje med podjetji. Danski izobraževalni sistem je izrazito poklicno usmerjen. V lokalnih skupnostih obstajajo številni kakovostni večerni seminarji za delavce, ki dvigujejo raven tehnološkega znanja v podjetjih in s tem podjetja dodatno usposabljujejo za fleksibilno proizvodnjo.

4. NOKIA – FINSKI DRUŽBENI PROJEKT IN GENERATOR FINSKEGA USPEHA

4.1. MOČ TELEKOMUNIKACIJ

Finska industrijska struktura se je v zadnjih dveh desetletjih radikalno spremenila. Državno vodena industrijska politika, ki je temeljila na centralizaciji industrijskih odnosov, se je umaknila bolj tržno naravnanim zakonitostim gospodarjenja, medtem ko so banke dominantno vlogo v svetu financ morale predati borzi. Sektorsko preoblikovanje je bilo na Finskem dosti bolj odločno in temeljito kot v zahodnih državah. Podobno kot celotna država je bil v začetku devetdesetih let v globoki krizi tudi takrat relativno majhen konglomerat Nokia, ki je imel v svojem portfelju dejavnosti papirja, strojev, kablov, gume, elektronike, informatike in mobilne telefonije. Poleg izgube za podjetje zelo pomembnih vzhodnih trgov (na katerih je bila Nokia med vodilnimi finskimi izvozniki) se je morala nova uprava spoprijeti tudi z visokimi obrestnimi merami, ki so bile odraz splošne krize v finančnem sektorju (Jaklič, 2002a). Najbolj očitna lastno povzročena težava Nokie je bilo slabo stanje v bilanci uspeha kot posledica preobsežnih in neposrečenih investicij, predvsem v obliki

⁵¹ Obrtniško izobraževanje na Danskem poteka v več fazah. V prvi fazi je učenec vajenec, v drugi fazi postane t.i. delavec popotnik. V tej fazi že izučen delavec nadaljuje svojo poklicno pot v več podjetjih ali delavnicah, običajno v različnih proizvodnih sektorjih ter v različnih lokalnih skupnostih. V tem času delavec pridobiva nove delovne izkušnje in sposobnosti, se aktivno razvija ter širi mrežo poznanstev. V tretji fazi pa delavec potem, ko si nabere dovolj znanja in izkušenj, preide v status mojstra (Jaklič, 1999, str. 161).

prevzemov tujih podjetij uporabniške elektronike v osemdesetih letih. Ob koncu osemdesetih let je imela Nokia velike operativne izgube in (preveč) raznolik portfelj dejavnosti⁵² (Tainio, Lilja, 2002, str. 11). Za podjetje je bilo potrebno omejiti proizvodne kapacitete, skrajšati delovno silo in izmed poslovnih dejavnosti izbrati najprimernejše.

Novo vodstvo podjetja z Jormo Ollilo na čelu je leta 1992 postavila novo vizijo – odločili so se prodati praktično vse dejavnosti, razen mobilne telefonije. Tako pridobljeni finančni viri so omogočili prve večje investicije v mobilno telefonijo. Nokiina poteza oklestenja portfelja poslovnih dejavnosti ter usmeritve na področje telekomunikacij oziroma njeno predvidevanje o rastoči moči ter pomenu telekomunikacij in visoke tehnologije nasploh se je izkazalo za pravilno, saj je leta 1998 postala vodilni svetovni proizvajalec mobilne telefonije (pred Motorolo). Preko lastniških deležev je zaslužna za nastanek mnogih novih, zelo bogatih gospodinjestev na Finskem, odprla je nova delovna mesta in vložila velike vsote denarja v znanstvene in kulturne fundacije. Številnim majhnim podjetjem je omogočila zrasti v velika podjetja, ki uspevajo kot njeni subkontraktorji.

S svojo dominantno vlogo v finski industriji Nokia v veliki meri vpliva na finsko mednarodno trgovanje. Elektronska industrija, zbrana okoli vodilnega svetovnega proizvajalca mobilnih telefonov, je v letih od 1995 do 2000 prispevala dodatnih dobrih 6% k rasti finskega BDP, delež izvoza v celotnem družbenem proizvodu pa se je na račun Nokie z 20% v začetku devetdesetih let povečal na preko 40% v sedanjem času (Repo, 2003). Ob koncu devetdesetih let je njena vrednost presegala 60% tržne kapitalizacije helsinške borze. V le nekaj letih je Nokii uspelo občutno izboljšati stanje v finskem gospodarstvu in le redko ima eno samo podjetje tako pozitivne učinke na celotno gospodarstvo neke države.

4.2. NEPOSREDNE TUJE INVESTICIJE

Z novo začrtano strategijo leta 1992 je Nokia potrebovala svež kapital. Pri iskanju potencialnih investorjev se je podjetje usmerilo predvsem na ameriške kapitalske trge, zato je že avgusta istega leta izdalo brošuro z naslovom Nokiina vizija 2000⁵³. Njena vsebina je bila strnjena okoli štirih konceptov, ki so bili označeni kot: osredotočenost, globalnost, usmerjenost k telekomunikacijam, proizvodi z visoko dodano vrednostjo (Tainio, Lilja, 2002, str. 11). Prvi odzivi nekaterih zasebnih ameriških investorjev so bili spodbudni in leta 1994 je bila Nokia že uvrščena na newyorško borzo – NYSE⁵⁴, s čimer je vstopila v mednarodno konkurenco, znotraj katere podjetja medsebojno tekmujejo za investicije oziroma finančne vire. Tak način zbiranja kapitala je povečal njeno neodvisnost od finskega finančnega sistema in začel izpolnjevati njene obljube glede investiranja v sektor telekomunikacij. Zasluge za

⁵² V tem času je imela Nokia 11 različnih poslovnih področij, ki so obsegala preko 30 ločenih poslovnih enot, a je tržna vrednost njenega kapitala vseeno znašala manj kot milijardo USD (Tainio, Lilja, 2002, str. 11).

⁵³ Vision of Nokia 2000

⁵⁴ New York Stock Exchange

povečano zanimanje tujih investorjev gre poleg novo sprejeti usmeritvi podjetja pripisati tudi ekonomski politiki, ki je v tem času zmanjševala kontrolo pretoka tujega kapitala oziroma omejitve tujega lastništva vse do popolne liberalizacije kapitalskih tokov leta 1993.

Spremenjena lastniška struktura je sedaj od Nokie zahtevala pozornost na vrednost lastniških deležev njenih delničarjev, razvijanje odnosov z vlagatelji in pridobivanje ekspertize. Novi delničarji so vodstvu priskrbeli odlične oddelke za pridobivanje in razvijanje novih managerskih praks in spretnosti in zgradili moderno vodstveno strukturo (Tainio, Lilja, 2002, str. 12). Vodenje podjetja je bilo potrebno napraviti pregledno in jasno. Tako implementirana nova vizija je kmalu pokazala dobre rezultate, saj je Nokia že v letu 1995 iz izgube prešla v poslovanje z dobičkom. Ob koncu istega leta se je podjetje soočilo z resnimi problemi v rasti proizvodnje divizije mobilne telefonije, kar je zmanjšalo dobičke ter razpolovilo tržno kapitalizacijo podjetja. Stanje se je kmalu popravilo in ob koncu leta 1996, ko je z odprodajo divizije uporabniške (komercialne) elektronike in divizije kablov dokončno rekonstruirala svoj portfelj poslovnih dejavnosti, je Nokia postala globalno in finančno močno telekomunikacijsko podjetje. Pridobivanje finančnih virov na mednarodnih trgih kapitala oziroma preko tujih portfeljskih investorjev se je v prihodnjih letih še povečalo. Medtem ko je bilo leta 1992 v tujih rokah okoli 10% podjetja, je v naslednjem desetletju ta delež narasel na preko 90%, pri čemer so večinski lastniki ameriški pokojninski in investicijski skladi. Takemu načinu financiranja so sledila tudi nekatera druga večja finska podjetja (Partek, Tietoenator, UPM-Kymmene), vendar so bila pri tem manj uspešna od Nokie.

4.3. OHRANJANJE NADZORA NAD STRATEGIJO

Čeprav je Nokia skozi 90. leta povečevala proizvodnjo v tujini in je imela zunaj Finske čedalje več zaposlenih, se je leta 1996 odločila, da vodstvo podjetja ostane v Espooju na Finskem. O tem je vodstvo javno obvestilo državni politični vrh in pri tem izrazilo pričakovanje o naklonjenosti države do podjetja, kot na primer na področju obdavčevanja. Država je ob tem spoznala, da morajo biti naporji tako centralne kot tudi lokalnih vlad usmerjeni v oblikovanje privlačnega poslovnega okolja, v katerem bodo tako uspešna podjetja, kot je Nokia, ostala in nadalje uspevala (Jaklič, 2002a). Tako ustvarjeno poslovno okolje (vrhunski izobraževalni sistem, visoko razvita tehnološka infrastruktura, poudarjena inovativnost, visoka vlaganja v raziskave in razvoj, obstoj lokalnih sinergij) naj bi tudi tuja podjetja spodbudilo k neposrednim investicijam na Finsko. Na tej točki se je oblikovalo enakopravno partnerstvo med Nokio in državo, ki je usmerjeno h krepitvi konkurenčnosti finskega poslovnega okolja.

Največjo prelomnico v odnosih z državo je za Nokio pomenilo leto 1998. Do takrat je bila namreč močno vpeta v finski institucionalni in znanstveni okvir. Dostop do potrebnega znanja, podprtega z močnim šolskim sistemom, je bil bistvenega pomena. Naslednja tri leta po omenjenem datumu pa so bila za Nokio najuspešnejša. Postala je vodilni svetovni

proizvajalec mobilnih telefonov, njen tržni delež⁵⁵, cena delnic in dobički so hitro rasli. Vodilna vloga in pozitivna publiciteta sta privabili nove investitorje, ki so zahtevali višje donose. Za Nokio je bilo sedaj možno in potrebno angažirati talentiran kadrovski potencial tudi v tujini. Po letu 1998 je tako postala neodvisni globalni igralec, ki obvladuje različne institucionalne ureditve držav z vidika lastne perspektive in interesov. Njeno vrhovno vodstvo je začelo še bolj odločilno vplivati na finsko institucionalno strukturo oziroma na reforme na področjih, kot so visoko izobraževanje, obdavčevanje ali vlaganje v infrastrukturo (Tainio, Lilja, 2002, str. 14). Kot taka je Nokia začela preraščati celotno Finsko. Bistveno pri vsem tem je, da Nokia svojega vodstva ni obdržala doma le fizično, temveč tudi strateško. Njeni lastniki so namreč pretežno tuji portfeljski investitorji in ne strateški lastniki. Nokiino vodstvo zastopajo finski managerji⁵⁶, ki z večinsko tujim kapitalom uresničujejo svoje strategije. Uspela jim je strategija izoliranja od lokalnega socialnega kapitala (nekonkurenčen bančni sektor in politične intrige) ter hkratnega izkoriščanja lokalnega kapitala (izobraževalni in raziskovalno-razvojni sistem), kar je Nokii omogočilo edinstven razcvet. Po tržni kapitalizaciji se uvršča med deset največjih svetovnih podjetij in je prvo v Evropi. Nokia se je osredotočila na razvoj aktivnosti z visoko dodano vrednostjo in pri tem ohranila moč v izvajanju raziskovalno-razvojne in trženjske funkcije, oziroma povedano drugače – ohranila je nadzor nad strategijo in se pri tem pravilno odločila, saj študije kažejo, da države z več podjetji z lastno strategijo dosegajo višji nivo gospodarske razvitosti in blagostanja v družbi.

4.4. VIZIJA ZA PRIHODNOST

Skozi svoje preoblikovanje v devetdesetih letih je Nokia vplivala tudi na spreminjanje finskega družbeno-poslovnega sistema. Ta proces se je odvijal na tri načine. Prvič, vpeljala je drugačno strukturo in reforme v podjetjih, obravnavane z vidika delničarjeve vrednosti, po načelu maksimiranja tržne vrednosti delnice in na način, ki zmanjšuje pomen ali vpliv domačih lastnikov oziroma spodbuja neposredne tuje investicije. Drugič, Nokia je kmalu postala model poslovanja tudi za druga finska podjetja. Njen uspeh je drugim finskim podjetjem omogočil oziroma jih spodbudil k internacionalizaciji svojega poslovanja ter jim velel izbrati podobno oziroma podjetju prilagojeno strategijo. Nokiina finančna struktura in managerske prakse so postale vodilo pri usposabljanju in zaščitni znak za razvoj podjetij. Tretjič, po letu 1998 je Nokia pomembno zaznamovala oblikovanje institucionalne ureditve na Finskem. Večja in močnejša kot je postajala, bolj odločujoče je vplivala na Finsko v političnem, socialnem in gospodarskem pogledu (Tainio, Lilja, 2002, str.15). Primer Nokia ilustrira, kako lahko eno samo dominantno podjetje na različne načine posredno in neposredno oblikuje institucionalno strukturo celotnega družbeno-poslovnega sistema v državi.

⁵⁵ Največji tržni delež v svetovni mobilni telefoniji je Nokia s 37% dosegla leta 2001. Leta 2003 pa je ta znašal 34% (Finland's Nokia cuts sales again, 2003).

⁵⁶ Čeprav so upravo podjetja vedno sestavljali finski managerji, pa se je septembra 2003 prvič zgodilo, da sta bila na najvišja mesta imenovana dva tujca. To sta Američan Rick Simonson kot načelnik finančnega oddelka ter Norvežan Hallstein Moerk kot načelnih segmenta človeških virov (Repo, 2003).

V letu 2004 Nokia namerava spremeniti svojo poslovno organizacijsko strukturo. Spremembe so logični korak, ki sledi lanskoletnemu prestrukturiranju enote Nokia Mobile Phones v devet poslovnih skupin. Nova struktura bo sestavljena iz štirih poslovnih enot:

- enota Nokia Mobile Phones, ki bo še naprej ponujala velik izbor telefonov za različne segmente svojih uporabnikov;
- enota Nokia Multimedia bo iskala nove rešitve na področju multimedijskih vsebin, kot so fotografija, igre, glasba;
- enota Nokia Networks bo še naprej zagotavljala vodilno tehnologijo omrežja in sorodne servise, ki temeljijo na brezžičnih standardih;
- enota Nokia Enterprise Solutions bo za podjetja in njihove zaposlene ponujala velik izbor terminalov in ostalih rešitev, ki zagotavljajo boljše in učinkovitejše poslovanje;

poleg teh enot pa še enote iz trženja in logistike, proizvodne in tehnološke enote, raziskovalno-razvojne enote in korporativne strategije.

Generalni direktor in predsednik uprave Nokie Jorma Ollila je vizijo podjetja predstavil takole: "Mobilnost je eden od svetovnih megatrendov in ponuja najrazličnejše možnosti poslovanja in razvoja. Mobilnost bo spremenila vodenje in potek poslov in naš namen je, da podjetjem in posameznikom pomagamo pri tej tranziciji. Današnji razvoj in prihodnost zahtevata nove pristope in poglede. Z našo prilagodljivostjo in strukturno oblikovanostjo si ustvarjamo najboljše razmere za to, da bomo prednosti mobilnih komunikacij zagotavljali vsem našim uporabnikom in hkrati omogočili nov val razvoja v prihodnosti."

5. MEDNARODNI POMEN GOSPODARSTEV SKANDINAVSKIH DRŽAV IN NJIHOVO MEDSEBOJNO SODELOVANJE

5.1. NORDIJSKA KOOPERACIJA

Že v 18. stoletju se je pokazala potreba po sodelovanju nekdanjih sovražnih nordijskih držav (sprva bolj v smislu skupne obrambe pred zunanji grožnjami) in to se je do danes razvilo v nordijsko kooperacijo, ki je neformalna skupnost pri sprejemanju odločitev nordijskih držav. Njihova medsebojna odvisnost, jezikovne podobnosti in dobro medsebojno poznavanje visokih javnih uslužbencev, politikov in vojaških predstavnikov je prispevalo k oblikovanju osebnih in nebirokratskih odnosov in postopkov sodelovanja. Nordijska kooperacija obsega široko mrežo neformalnih stikov, ki so pogosto intenzivnejši od tistih, ki potekajo preko formalnih hierarhij (Tunander, 1999). Sistem se je razvil znotraj Nordijskega sveta⁵⁷, ki preko svojih številnih odborov olajšuje in pospešuje sprejemanje odločitev in zagotavlja fleksibilnost odnosov med državami. Odločitve se pretežno nanašajo na naslednja področja: skupni trg delovne sile, ekonomske politike, gibanje kapitalskih tokov, prehod ljudi in blaga preko meja držav, harmonizacija zakonodaj držav in vzajemni sistem socialne varnosti – ta

⁵⁷ The Nordic Council

prebivalcem skandinavskih držav zagotavlja pravico do javnega zdravstvenega zavarovanja, socialne pomoči, nadomestila za nezaposlenost in pokojnine znotraj nordijskega območja. Vlada ene države se mora o vsaki odločitvi, ki ima neposredne posledice na gospodarstvo druge države, posvetovati z njenimi predstavniki (Tunander, 1999). Projekte nordijskega sodelovanja je podpirala Nordijska investicijska banka, kulturni projekti pa so bili financirani s strani nordijskega kulturnega sklada.

Čeprav so države načeloma dosegale soglasje v političnih vprašanjih, pa je bilo njihovo gospodarsko sodelovanje večkrat bolj omejeno. V petdesetih letih propadlemu poskusu vzpostavitve nordijske carinske unije je 1959. leta sledila ustanovitev Evropske prostotrgovinske zveze - EFTA⁵⁸ na britansko pobudo in z osnovnim namenom oblikovati britansko-nordijski trgovinski blok vzporedno z Evropsko gospodarsko skupnostjo - EEC⁵⁹, ki je kasneje postala Evropska skupnost in na koncu Evropska unija (Tunander, 1999). Skozi 60. leta so skandinavske države skušale okrepiti gospodarsko sodelovanje preko načrta NORDEK⁶⁰, a so imele v pogajanjih malo uspeha. Različni nacionalni interesi so namreč omejevali razvoj njihovega gospodarskega sodelovanja. Razlike v ekonomski politiki in politiki nacionalne varnosti so vidno razdvojevale skandinavsko zvezo. Ko je Danska leta 1972 izstopila iz EFTA in se je (skupaj z Veliko Britanijo) pridružila Evropski skupnosti, je v gospodarskih odnosih postala bolj vezana na države Evropske skupnosti (predvsem na Nemčijo), medtem ko je Finska zaradi vse tesnejšega ekonomskega sodelovanja s Sovjetsko zvezo postajala bolj odvisna od vzhodnega trga. Norveško je na drugi strani zaradi svojih korenin v atlantski identiteti vleklo na zahod, Švedska pa je ohranjala položaj nevtralne države.

Pri ekonomskih politikah so torej nordijske države ubrale različne smeri, medtem ko so njihove politične vezi, skupen trg dela, prost prehod ljudi in blaga ter poenoten model družbene blaginje krepile nordijsko enotnost, ki je prepoznavna tudi mednarodno. Nordijski model blagostanja v državi je postal ključni dejavnik poenotenja znotraj nordijske kooperacije. Določajo ga tri osnovne značilnosti (Häikiö, 2003). Prvič, vključuje obširen in pregleden sistem socialne varnosti. Osnovno načelo pri tem je omogočanje pomoči vsakomur. Močna vloga države se kaže v zagotavljanju pokojnin, pravic iz delovnega razmerja, družinskih doklad, zdravstvenega zavarovanja, brezplačnega izobraževanja in podpore pri stanovanjskih problemih. Drugič, zgodovinsko temelji na sklepanju kompromisov med delodajalci in delojemalci. Za obojimi stojijo močne organizacije, ki se pogajajo o plačah in drugih pogojih dela in imajo močan vpliv na socialno zakonodajo. Visoko (polno) zaposlenost se skuša doseči preko aktivne politike na trgu delovne sile, ki s svojimi programi za prekvalifikacijo, subvencijami za geografsko premestitev in z drugimi ukrepi pomaga pri premestitvi delovne sile ter podpira njeno mobilnost v procesu strukturnega prilagajanja. Tretjič, obstaja kooperativen pristop pri politiki, ki se prilagaja razmeram in temelji na

⁵⁸ European Free Trade Association

⁵⁹ European Economic Community

⁶⁰ Nordic Economic Cooperation

pogajanjih. Širitev javnega sektorja je bila rezultat obširnega in dolgoročnega načrtovanja. Model je tipično vseboval racionalni socialni inženiring, ki je države v blaginji predstavljal kot stroj za odpravljanje socialnih nepravilnosti. Ta pristop je posledično vodil do obsežne javne administracije.

Nordijske države pogosto delujejo kot blok; medsebojno si razdelijo delo in obveznosti in v tem smislu tradicionalna delitev na vzhodno in zahodno nordijsko območje ne obstaja. Od konca osemdesetih let sta skandinavske države zaznamovala dva temeljna procesa sprememb. Prvi je pospešena širitev Evropske skupnosti (kasnejše EU), ki je od začetka leta 1995 vključevala tudi Finsko in Švedsko; drugi pa je razpad Sovjetske zveze, kar je ustvarilo bolj enotno skandinavsko območje, zmanjšalo osredotočenost na atlantsko regijo in povečalo interes nordijskih držav za ekonomsko udejstvovanje na območju Baltika (Tunander, 1999). Kljub različnim interesom oziroma nazorom, predvsem na področju politike nacionalne varnosti (Finska in Švedska nista članici zveze NATO), skandinavske države nikoli niso imele tesnejših odnosov znotraj evropskega sodelovanja, kot jih imajo danes.

5.2. SKANDINAVSKE DRŽAVE IN AMERIŠKI INVESTITORJI

Nordijsko območje s svojo stabilnostjo in z raznolikostjo predstavlja privlačno poslovno okolje za ameriška podjetja. Tista, ki so v regiji že prisotna, le redko naletijo na trgovinske ovire ali otežen dostop do trga, kar je eden od vzrokov za povečano število ameriških podjetij, ki vstopajo na to območje. Vsaka država nudi svoje prednosti, na splošno pa so znane po svojem tehničnem znanju, uspešnih tradicionalnih in modernih industrijah, dobrem znanju angleškega jezika in naklonjenosti do novih proizvodov in tehnologij. Skupaj tvorijo enoten trg, ki preko visokorazvitih infrastruktur, distribucijskih poti in transparentne, investitorjem naklonjene politike, ameriškim podjetjem olajša trženje in prodajo svojih izdelkov v regiji. Nordijske države ameriškim podjetjem služijo tudi kot vstopna točka v širše tržišče, ki vključuje baltiške države, severozahodno Rusijo, Poljsko in severno Nemčijo (Cole, 2003).

Obstaja več organizacij, ki zainteresiranim podjetjem pomagajo odkriti najboljšo poslovno priložnost v tej regiji. Ameriški komercialni oddelek zaposluje ameriške in druge tuje strokovnjake s področja komercialnih storitev v ameriških ambasadah širom sveta, ki ameriškim podjetjem, ki želijo investirati ali izvažati, pomagajo raziskati konkretne tržne priložnosti v določeni državi. Ti oddelki AmCham (American Chambers of Commerce), ki tesno sodelujejo s svojimi ambasadami, investitorjem pomagajo bolje razumeti lokalno davčno strukturo, investicijsko politiko, politiko zaposlovanja, kulturne navade in splošno poslovno okolje nordijskih držav. Imajo dostop do obširnih informacij glede perspektivnosti industrijskih sektorjev obravnavanih podjetij, kar podjetjem omogoča prihranek časa in denarja.

Glavnina ameriških investicij je namenjena v informacijsko tehnologijo, biotehnologijo, farmacijo, distribucijske storitve in v turizem do svoje dežele. Obstaja več znanstvenih parkov oziroma območij, podprtih z lokalnimi institucijami, med najbolj znanimi pa sta znanstvena parka Otaniemi v Helsinkih in Kista v Stockholmu ter tako imenovana dolina Medicon, ki sega od Copenhagna do Malmoja in v kateri delujejo številna podjetja s področja biotehnologije, farmacevtskih in medicinskih pripomočkov in storitvenih dejavnosti. Medicon se zaradi dovršene infrastrukture, tesnega sodelovanja javnih in privatnih ustanov obeh držav in njunih skupnih programov usposabljanja hitro razvija ter privablja nove investitorje⁶¹.

Skandinavske države si delijo več gospodarskih in političnih podobnosti, kar jih naredi privlačne še posebej za ameriške investitorje. Vsaka ima transparentno in stabilno poslovno okolje, minimalne vstopne omejitve za ameriška podjetja, izobraženo ter visoko usposobljeno delovno silo, poleg tega pa še visoko stopnjo uporabe interneta, osebnih računalnikov in sprejemanja novih tehnologij (Cole, 2003).

5.3. VLOGA FINSKE V ODNOSU Z DRŽAVAMI V RAZVOJU

Osnovni cilj finske razvojne politike je doseči sodelovanje, družbeno blaginjo, napredek in mir ter spopasti se z grožnjami, ki v svetu poglobljajoče se medsebojne odvisnosti narodov ogrožajo te vrednote. Finska strategija v odnosih z državami v razvoju⁶² vsebuje kriterije, ki promovirajo njene lastne nacionalne interese in tudi skupne globalne ali regionalne cilje. Njen namen je uskladiti zunanjo in varnostno politiko, trgovinsko politiko ter razvojno sodelovanje (Finland's Policy on Relations with Developing Countries, 1998). Države se vključujejo v proces sodelovanja z različnimi stopnjami razvitosti, kar vpliva na pripravljenost Finske pri podpiranju držav pri uresničevanju skupnih vrednot in ciljev.

Globalizacija dviguje uporabo gospodarskih virov in povečuje gospodarsko sodelovanje ter mednarodno menjavo, na drugi strani pa lahko oslabi nadzor držav v razvoju nad lastnim gospodarskim ali socialnim napredkom. Finska zato poudarja pomembnost sodelovanja z najmanj razvitimi državami oziroma z najrevnejšimi populacijskimi skupinami. Njena politika temelji na ideji partnerstva in hkrati na lastni odgovornosti držav v razvoju za svoj napredek. Finska je kot članica EU postala globalni igralec v mednarodnem prostoru, ki skozi lastno razvojno politiko vpliva tudi na oblikovanje razvojne politike EU. Njena obveza do skupnih odločitev v EU oziroma do usklajevanja svojih operacij z drugimi članicami unije se izkazuje tudi v sodelovanju v mednarodnih organizacijah in konferencah.

⁶¹ Od največjih ameriških podjetij iz teh industrij jih 19 že ima predstavništva v dolini Medicon, od tega večinoma na Danskem (Cole, 2003).

⁶² Revne azijske, afriške, južno in srednje ameriške ter evropske države

Cilji finske razvojne politike so sledeči:

- Promoviranje globalne varnosti. Namen je državam v razvoju pomagati obvladovati proces političnih in gospodarskih sprememb ter ustvariti razmere za njihov trajnostni razvoj in blaginjo, pri čemer je pomoč gospodarskim institucijam, civilni družbi ter preprečevanje konfliktov bistvenega pomena.
- Zmanjševanje svetovne revščine. Finska sodeluje pri mednarodnih naporih za zmanjševanje revščine s podpiranjem demokratičnega razvoja preko razvojnega sodelovanja in z odpisi posojil, ki bremenijo države v razvoju. Mir in stabilnost olajšata doseganje gospodarskega napredka in investicij.
- Povzdigovanje demokracije in človekovih pravic.
- Preprečevanje globalnih okoljskih problemov. Finska in tudi druge skandinavske države spodbujajo svoje partnerske države – tako industrializirane kot države v razvoju – k trajnostnemu razvoju. Koncept se nanaša na prilagoditve gospodarskega in socialnega napredka ekološki realnosti. Finska skuša doseči, da države privolijo v mednarodne okoljevarstvene sporazume in da izpolnjujejo z njimi določene obveznosti. Podpira harmonizacijo trgovanja in okoljevarstvenih norm v sodelovanju z državami v razvoju.
- Spodbujanje gospodarskega dialoga. Finska večinoma preko Evropske unije, nordijske kooperacije, Svetovne trgovinske organizacije (WTO) in Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) promovira liberalizacijo trgovanja in investicij. S tem spodbuja uvoz iz manj razvitih držav na eni strani ter izvoz in investicije finskih podjetij v te države na drugi strani.

Finska tako na vladni kot na podjetniški ravni svoje komercialne in ekonomske vire usmerja na za finska podjetja perspektivna območja, ki omogočajo okrepitev njihovega položaja na trgu, ali na območja, ki odpirajo nove izvozne trge; hkrati pa njena razvojna politika določa doseganje gospodarskega napredka najrevnejših držav, kar ni vedno v skladu s komercialnimi interesi finskih podjetij. Finska in druge nordijske države sodelujejo z državami v razvoju še preko Nordijskega razvojnega sklada (NDF), Nordijske investicijske banke (NIB), Nordijskega okoljevarstvenega finančnega združenja (NEFCO), Nordijskega projektnega izvoznega sklada (NOPEF) in Finskega sklada za industrijsko sodelovanje (FINNFUND). Slednji podpira tvegane projekte tranzicijskih držav in držav v razvoju ter zagotavlja finančno pomoč zasebnemu podjetništvu in finančnemu sektorju v teh državah (Finland's Policy on Relations with Developing Countries, 1998)

SKLEP

Temeljni gospodarski interes vsake države je doseči in ohranjati gospodarsko rast, s pomočjo katere bi država dosegla polno zaposlenost, zunanjetrgovinski presežek, mednarodno konkurenčnost in splošno družbeno blaginjo. V vse ostrejši svetovni konkurenci se je spremenil pomen tistih ključnih dejavnikov konkurenčnosti, ki v modernih gospodarstvih, kot tudi v gospodarstvih sicer, postavljajo pogoje za njihovo uspešnost in globalno tekmovalno sposobnost. Tako osrednjo vlogo v tem procesu pridobiva znanje oziroma znanje uporabe znanja – ali drugače – znanje organiziranja znanja.

Finska, ki je bila še pred dobrim desetletjem v najhujši gospodarski krizi v vsej samostojnosti, ki je bila posledica globalnega trenda nazadovanja svetovne gospodarske rasti, splošne krize v domačem finančnem sektorju, preveč reguliranih notranjih industrijskih odnosov, zelo hudo pa jo je prizadel tudi razpad Sovjetske zveze, ki je za Finsko predstavljala daleč najpomembnejši izvozni trg, se je v zelo kratkem času uspela prebiti med najkonkurenčnejše države sveta. Med manjšimi državami je na prvem mestu in med vsemi državami sveta zaostaja le še za splošno velesilo ZDA. Kako ji je to uspelo? Finska, ki v obdobju pred krizo zaradi odmaknjene lokacije, neugodnega podnebja, omejenosti naravnih bogastev (razen gozdov), majhnosti trga, tuje kulture, visoke ravni stroškov in cen ter nadzora gibanja tujega kapitala oziroma z njim povezanimi omejitvami ni veljala za preveč priljubljeno naložbeno tarčo tujih investitorjev, je v zadnjih dvajsetih letih – še posebno pa v preteklem desetletju – temeljito prestrukturirala svojo industrijsko osnovo in v državi vzpostavila drugačno institucionalno ureditev. S sektorskim preoblikovanjem, z deregulacijo finančnega sistema, s pospešeno internacionalizacijo in kompletno primerno uravnoteženih ekonomskih politik je Finska dosegla visok, mednarodno prepoznaven gospodarski položaj. Pri tem se je usmerila v razvijanje in osvajanje novih tehnologij in postopkov, predvsem v sektorju informacijsko-telekomunikacijske in tudi okoljevarstvene tehnologije. To je omogočilo izvoz visokotehnoloških produktov z visokimi dodanimi vrednostmi in ustvarilo visoke dobičke na mednarodnih trgih, s čimer je Finska dosegla presežek v trgovinski bilanci. K tehnološki usmerjenosti industrije so veliko prispevali visoki izdatki za izobraževanje oziroma vrhunski izobraževalni sistem, preko katerega je (visoko) šolstvo stalno v tesnem sodelovanju z industrijo; visoka vlaganja v raziskave in razvoj, pri čemer ima osrednjo vlogo tehnološko razvojni center Tekes, ki preko finančnih pomoči pomaga pri izpeljavi raziskovalnih in razvojnih projektov podjetij; inovativnost oziroma tehnološki napredek, ki je usmerjen na določena specializirana področja oziroma tehnološke niše, pri katerih je Finska med najuspešnejšimi na svetu; in razvita splošna ter tehnološka infrastruktura, ki postaja za mednarodno konkurenčnost vse pomembnejša.

Finska se zaveda pomena lokalnih sinergij in vzajemnih odnosov med vlado, podjetji, univerzami, raziskovalno-razvojnimi inštituti ter javnim in privatnim sektorjem nasploh. Velik pomen daje oblikovanju grozdov v lokalnem okolju, ki v modernem dinamičnem poslovnem svetu predstavljajo učinkovit način doseganja hitre rasti in so ena od temeljnih

konkurenčnih prednosti. Zelo pomemben člen v finskem gospodarskem uspehu je podjetje Nokia, ki je z izbiro svoje poslovne dejavnosti telekomunikacij odločilno pripomoglo k izgradnji visokotehnološke baze na Finskem in tako prispevalo k oživitvi in razcvetu finskega gospodarstva. Pri tem je Nokia potreben kapital zbirala na tujih (pretežno ameriških) kapitalskih trgih, s čimer je povečala svojo neodvisnost od domačega finančnega sistema, hkrati pa je ohranila lasten nadzor nad strateškimi odločitvami. Finska z navedenimi značilnostmi in s podjetji, kot je Nokia, ustvarja odlične pogoje za pritok tujega kapitala, o čemer pričajo tudi neposredne tuje investicije, ki so v zadnjem desetletju močno porasle.

Poleg Finske v mednarodnih poročilih visoko konkurenčnost dosegajo tudi ostale skandinavske države. Švedska je pri prestrukturiranju gospodarstva oziroma njegovem prilagajanju spremenjenim pogojem gospodarskih možnosti ubrala podobno pot kot Finska – oblikovala je visokotehnološko osnovo, katere bistvo je prisotnost vrhunskega znanja. Norveška za razliko od njiju vladne pomoči usmerja predvsem v ohranjanje starih, obstoječih industrijskih sektorjev. Njen visok življenjski standard v največji meri omogočajo naftni prihodki. Danska podjetniška okrožja, ki povezujejo v mrežo medsebojnih povezav podjetja v lokalni skupnosti, pa sestavljajo mala in srednje velika podjetja, ki dvigujejo konkurenčnost države. Vsem pa je skupna visoka davčna obremenitev, obsežen sistem družbenih koristi, poudarjena skrb za okolje, inovativnost, obsežen sektor storitvenih dejavnosti in določena mera nevtralnosti. Skandinavske države preko različnih institucij na mnogih področjih tesno sodelujejo ter s svojo enovitostjo, prepoznavnostjo in z uspešnimi gospodarstvi tvorijo model gospodarskega napredka, ki je lahko za zgled mnogim državam, ki se želijo povzpeti proti vrhu lestvice najkonkurenčnejših držav.

LITERATURA

1. A High-Tech Country. High Technology Finland 2004. [URL: <http://www.hightechfinland.com/2004/hightechcountry/vttlind.html>], 13.1.2004.
2. Ahonen Paavo: Finland – A Communications Superpower. Finnish IT Center for Science, 26.8.2003. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/ahoneng.html>], 3.1.2004.
3. A thinkers' guide. The Economist, London, 30.3.2000. [URL: http://www.economist.com/PrinterFriendly.cfm?Story_ID=298218], 26.9.2002.
4. Barlett Melody: Norway's lose-lose dilemma. Business Week, junij 2003, str. 20.
5. Changing views – in opposite directions. The Economist, London, 23.8.2003, str. 21.
6. Cole Erin: Nordic countries. Office of European Union and Regional Affairs, 2003. [URL: <http://www.honerkamps.de/studies/nordic.htm>], 19.1.2004.
7. Cotič Svetina Anja: Primerjava mednarodne konkurenčnosti Finske in Slovenije. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, september 2002. 55 str.
8. Denmark and the EU. Royal Danish Ministry of Foreign Affairs, 2002. [URL: <http://www.um.dk/english/fp/dkanden.asp>], 21.1.2004.
9. Ekberg Henrik: Swedish in Finland. Virtual Finland, 14.11.2001. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/finnswedes.html>], 20.1.2004.
10. Finland scores highest in ESI. Invest in Finland, 8.2.2001. [URL: <http://www.investinfinland.fi/asp/article.asp?style=article.xsl&parentgroupcode=0&groupcode=151>], 5.1.2004.
11. Finland's Economic Development. December, 1988. [URL: <http://reference.allrefer.com/country-guide-study/finland/finland90.html>], 30.1.2004.
12. Finland's National Action Plan for Employment 1999. 59 str. [URL: http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/nap_2000/napfi_en.pdf], 5.1.2004.
13. Finland's Policy on Relations with Developing Countries. Ministry of Foreign Affairs, 15.10.1998. [URL: <http://global.finland.fi/english/newpoli.html>], 21.1.2004.
14. Finnish business environment is one of the world's most competitive. Invest in Finland, 16.5.2003. [URL: <http://www.investinfinland.fi/asp/article.asp?style=article.xsl&parentgroupcode=0&groupcode=291>], 5.1.2004.
15. Grimsmo Ingeborg: Norway's environmental policies in an international perspective. Ministry of Foreign Affairs, oktober 2002. [URL: <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/enviroment/032091-991564/index-dok000-b-n-a.html>], 5.1.2004.
16. Häikiö Martti: Finland and the Nordic countries. University of Helsinki, 2003. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/nordic.html>], 3.1.2004.
17. Hallanaro Eeva-Liisa: Environmental protection in Finland. Virtual Finland, 12.11.2002. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/nature/envipro.html>], 3.1.2004.
18. Hanisch Harald: The labour market in Norway. Ministry of Foreign Affairs, julij 2000. [URL: <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/economy/032005-990439/index-dok000-b-n-a.html>], 5.1.2004.
19. Hjulsgager Kiro: The Danish economy. The Official Denmark Window, 2003. [URL: http://www.denmark.dk/servlet/page?_pageid=80&_dad=portal30&], 8.1.2004.

20. Horn Frank: National Minorities in Finland. The Northern Institute for Environmental and Minority Law, 29.2.2000. [URL: <http://www.finland.fi/finfo/english/minorit1.html>], 20.1.2004.
21. Jacobsen Per: Labour market and employment. The Official Denmark Window, 2003. [URL: http://www.denmark.dk/servlet/page?_pageid=80&_dad=portal30&], 8.1.2004.
22. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 353 str.
23. Jaklič Marko: Slovenija na razvojni prelomnici. Sobotna priloga Dela, Ljubljana, 26.1.2002.
24. Jaklič Marko: Ali postajamo dninarji?. Sobotna priloga Dela, Ljubljana, 7.9.2002.
25. Kaitila Ville: The economic significance of EU membership for Finland. ETLA, 31.1.2003. [URL: http://virtual.finland.fi/finfo/english/eu_eco.html], 3.1.2004.
26. Laakso Aku-Pekka: Finnish Industry – A modern day Cinderella story. Confederation of Finnish Industry and Employers, 19.11.2000. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/teollisuns.html>], 3.1.2004.
27. Mäenpää Martti: Technology provides keys for growth. Technology Development Centre Tekes, 5.10.2000. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/technology.html>], 3.1.2004.
28. Mörttinen Matti: Finns and EU-membership. Virtual Finland, 29.6.2000. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/eumember.html>], 3.1.2004.
29. Ojanen Juha: Education and training in Finland. Ministry of Education, 19.6.2002. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/educat.html>], 3.1.2004.
30. Pajarinen Mika: Small country strategies in global competition. Benchmarking the Finnish case. Helsinki, 1998. 162 str.
31. Pedersen Helge: Economy: an Overview. The Official Denmark Window, 2002. [URL: http://www.denmark.dk/servlet/page?_pageid=80&_dad=portal30&], 8.1.2004.
32. Pedersen Peder: Economic life and labour market. The Official Denmark Window, 2002. [URL: http://www.denmark.dk/servlet/page?_pageid=80&_dad=portal30&], 8.1.2004.
33. Plevnik Tatjana: Dosežki mičejo, dobri zgledi vlečejo. Urad RS za šolstvo, 19.12.2001. [URL: <http://www.mszs.si/eurydice/organ/finska.htm>], 17.12.2003.
34. Rantanen Juha: Employment goal requires changing pay policies. NewsRoom Finland, 2003. [URL: <http://newsroom.finland.fi/stt/showarticle.asp?intNWSAID=30498&group=Politics>], 21.12.2003.
35. Reed Stanley: A blow to the euro?. Business Week, 29.11.2003, str. 22.
36. Repo Eljas: Nokia and Finnishness. Virtual Finland, 7.10.2003. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/nokia.html>], 3.1.2004.
37. Saxen Tom: The Baltic States present a huge challenge to the Nordic trade union movement, 2003. [URL: <http://netti.sak.fi/sak/englanti/articles/inf09001.htm>], 5.1.2004.
38. Seppälä Esko-Olavi: Finnish innovation system. Science and Technology Policy Council of Finland, 2002. [URL: http://www.research.fi/innojarj2_en.html], 5.1.2004.
39. Sipilä Kari: The country that innovates. Virtual Finland, 5.12.2001. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/innovat.html>], 3.1.2004.

40. Skeie Inge: Norwegian economic development. Ministry of Foreign Affairs, junij 2002. [URL: <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/economy/032091-991351/index-dok000-b-n-a.html>], 5.1.2004.
41. Swedish industry. The Swedish Institute, 17.11.2003. [URL: http://www.sweden.se/templates/FactSheet_3657.asp], 5.1.2004.
42. Tainio Risto, Lilja Kari: The Finnish business system in transition: Outcomes, actors and their influence. Barcelona: EGOS Colloquium, 2002. 25 str.
43. Ten years of promoting direct foreign investment. Invest in Finland, 26.8.2002. [URL: <http://www.investinfinland.fi/asp/article.asp?style=article.xsl&parentgroupcode=0&groupcode=236>], 5.1.2004.
44. Torvi Kai: EU membership has benefited Finnish economy. Finnish Business and Policy Studies, 29.6.1999. [URL: http://virtual.finland.fi/finfo/english/eu_econ.html], 3.1.2004.
45. Tunander Olla: Nordic cooperation. Ministry of Foreign Affairs, 4.2.1999. [URL: <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/foreign/032005-990418/index-dok000-b-n-a.html>], 5.1.2004.
46. Vihavainen Timo: After the War – Finland's relations with the Soviet Union 1944-1991, 27.11.2001. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/after.html>], 3.1.2004.
47. Why they said no. The Economist, London, 20.9.2003, str. 33.

VIRI

1. CIA World Factbook 2003. [URL: <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html>], 30.1.2004.
2. Countries compete for investment – Finnish technology attracts foreign firms, 2001. [URL: http://www.investinfinland.fi/topical/leipa_survey01ja02.htm], 4.1.2004.
3. Denmark Economy: CIA World Factbook 2003. [URL: http://www.theodora.com/wfb2003/denmark/denmark_economy.html], 10.1.2004.
4. EIU rankings move Finland up five places. Invest in Finland, 15.8.2003. [URL: <http://www.investinfinland.fi/asp/article.asp?style=article.xsl&parentgroupcode=0&groupcode=291>], 4.1.2004.
5. Finland Economy: CIA World Factbook 2003. [URL: http://www.theodora.com/wfb2003/finland/finland_economy.html], 10.1.2004.
6. Finland ranks highest in environmental index. World Economic Forum, 2002. [URL: <http://www.ciesin.columbia.edu/indicators/ESI>], 4.1.2004.
7. Finland's Nokia cuts sales again. CNN.com Europe, Helsinki, 2003. [URL: <http://www.cnn.com/2002/BUSINESS/O6/20/nokia/>], 4.1.2004.
8. Foreign-owned companies are Finland's most profitable. Invest in Finland, 1.7.2003. [URL: <http://www.investinfinland.fi/asp/article.asp?style=article.xsl&parentgroupcode=0&groupcode=287>], 4.1.2004.

9. Global Information Technology Report 2002-2003. [URL: <http://www.weforum.org>], 4.1.2004.
10. Map of Scandinavia. World Sites Atlas, 2000. [URL: <http://www.sitesatlas.com/Maps/Maps/502.htm>], 5.3.2004.
11. Norway Economy: CIA World Factbook 2003. [URL: http://www.theodora.com/wfb2003/norway/norway_economy.html], 10.1.2004.
12. Statistical graphs on the Finnish economy. Virtual Finland, 2003. [URL: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/statist.html>], 27.1.2004.
13. Statistics Finland. Finland in figures. [URL: <http://www.stat.fi/tk/tp/>], 4.1.2004.
14. Sweden Economy: CIA World Factbook 2003. [URL: http://www.theodora.com/wfb2003/sweden/sweden_economy.html], 10.1.2004.
15. The World Competitiveness Yearbook, scoreboard 2003. International Institute for Management Development. [URL: <http://www.01.imd.ch/documents/wcy/content/ranking.pdf>], 4.1.2004.
16. Transparency International Corruption Perceptions Index. London, 7.10.2003. [URL: <http://www.transparency.org/cpi/2003/cpi2003.en.html>], 22.12.2003.
17. World Economic Forum report gives Finland high ratings. Invest in Finland, 27.11.2002. [URL: <http://investinfinland.fi/asp/article.asp?style=article.xsl&parentgroupcode=0&groupcode=244>], 4.1.2004.